

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Bahar/Spring, 2022, 9 (1), 375-405

BEYHAKÎ'NİN ES-SÜNENÜ'L-KEBİR'İ BAĞLAMINDA MEVSÛL-MÜRSEL İLİŞKİSİ
The Relationship of Mawsûl-Mursal in the Context of al-Bayhaqî's *al-Sunan al-kabîr*

Halil İbrahim DOĞAN

Dr. Arş. Gör. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Bilim Dalı, ibrahimseyh60@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9644-5498

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 15/04/2022
Kabul Tarihi / Accepted: 22/06/2022
Yayın Tarihi / Published: 30/06/2022
Cilt / Volume: 9
Sayı / Issue: 1
Sayfa / Pages: 375-405

Atıf / Cite as: Doğan, Halil İbrahim. "Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-Kebîr*'i Bağlamında Mevsûl-Mürsel İlişkisi" [The Relationship of Mawsûl-Mursal in the Context of al-Bayhaqî's *al-Sunan al-kabîr*]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 9/1 (2022), 375-405. Doi: <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.1104224>.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 9 (1) 2022: 375-405
BEYHAKÎ'NİN ES-SÜNENÜ'L-KEBİR'İ BAĞLAMINDA MEVSÛL-MÜRSEL İLİŞKİSİ*

Halil İbrahim DOĞAN**

Öz

Hız. Peygamber'den gelen bazı mevsûl hadislerin aynı zamanda mürsel olarak nakledildiği malumdur. Bu husus, genellikle hadis ilmiyle alakalı farklı literatürlerde telif edilen eserlerde ele alınmakla birlikte bazı hadis kitaplarında da önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu hadis kitaplarından biri de hicrî beşinci asrın önde gelen âlimlerinden Beyhakî'nin tasnif ettiği *es-Sünenü'l-kebir*'dir. Çünkü bu konuda dikkate alınması gereken bir eser olan *es-Sünenü'l-kebir*'in pek çok yerinde bir hadisin hem mevsûl hem de mürsel hâline yer verilmekte ve bazılarının akabinde hangisinin sahih olduğuna dair değerlendirmeler bulunmaktadır. Araştırmanın problemi, Beyhakî'nin bir hadisin hem mevsûl hem de mürsel olarak nakledilmesi hâlinde hangisini tercih ettiği ve bu konudaki genel yaklaşımının nasıl olduğudur. Bu çalışma, Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kebir*'de mevsûl-mürsel ilişkisine temas ettiği yerlerle sınırlıdır. Araştırmada tümevarım yöntemi kullanılarak tasvirî bir anlatım yolu takip edilmiştir. *es-Sünenü'l-kebir*'deki mürsel-mevsûl ilişkisinin olduğu yerler incelendiğinde şöyle bir sonuca ulaşılmıştır: Bir kısmında tevakkuf edilip çok azında mevsûl tarik seçilse de genellikle hadisin mürsel hâli tercih edilmiştir. Oysa Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kebir*'in mukaddimesi *el-Medhal*'deki mürsel hadislerle ilgili görüşlerine bakıldığında onun çeşitli karinelerle desteklenmesi hâlinde sınırlı bir şekilde mürsel hadisi kabul ettiği görülmektedir. Ayrıca *es-Sünenü'l-kebir*'de bine yakın mürsel hadis rivayet ettiği ve mürsel ile mevsûl kavramını farklı manalarda kullandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, Mevsûl, Mürsel.

The Relationship of Mawsûl-Mursal in the Context of al-Bayhaqî's al-Sunan al-kabîr

Abstract

It is known that some mawsûl hadiths from the Prophet were also transmitted as mursal. Although this issue is generally discussed in the works published in different literatures related to the science of hadith, it also has an important place in some hadith books. One of these hadith books is *al-Sunan al-kabîr*, which was classified by al-Bayhaqî, one of the leading scholars of the fifth century hejira. Because, in many parts of *al-Sunan al-kabîr*, which is a work that should be considered on this subject, both the mawsûl and mursal versions of a hadith are included, and after some of them, there are evaluations about which one is authentic. The problem of the research is which one al-

* Bu makale, yazar tarafından hazırlanan *Hadis İlmi Açısından Beyhakî'nin (öl. 458/1066) es-Sünenü'l-Kebîr'i* (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021) adlı tezden üretilmiştir. Yazar makalede *Etik Kurul İzni* gerektirecek bir durum bulunmadığını ve bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

** Dr. Arş. Gör. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hadis Bilim Dalı, ibrahimseyh60@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9644-5498

Bayhaqî prefers when a hadith is transmitted both as a mawsûl and as a mursal, and what is his general approach to this issue. This study is limited to the places where al-Bayhaqî touches the mawsûl-mursal relationship in *al-Sunan al-kabîr*. In the research, a descriptive way of expression is followed by using the inductive method. When the places where there is a mursal-mawsûl relationship in *al-Sunan al-kabîr* are examined, the following conclusion has been reached: Although tawaqquf was made in some of them and mawsûl tarîq was chosen in very few, the mursal version of the hadith was generally preferred. However, when we look at al-Bayhaqî's views on the mursal hadith in *al-Madkhal*, the preface to *al-Sunan al-kabîr*, it is seen that he accepts the mursal hadith in a limited way if it is supported by various presumptions. In addition, it has been determined that he narrated nearly a thousand mursal hadiths in *al-Sunan al-kabîr* and used the concept of mursal and mawsûl in different meanings.

Keywords: Hadith, al-Bayhaqî, *al-Sunan al-kabîr*, Mawsûl, Mursal.

Structured Abstract

The hadiths, which are the words, deeds and approvals of the Prophet, started to be transmitted together with the isnad as a result of the political and social events experienced among the Muslims from the middle of the first century of Hejira. Despite this, since the isnad system was not fully established in the remaining half of the first and second centuries of the Hejira, there are plenty of mursal hadiths in addition to the mawsûl hadiths in the works written in this period. However, scholars who compiled hadith books in the third century of the Hejira tried to collect mawsûl hadiths as much as possible. In fact, some of the mursal hadiths reported in the hadith books classified in the second century of the Hejira are included as mawsûl in the works of the third century of the Hejira. This issue continued to be handled with a different method in the hadith books that were classified in the following centuries. Since in the works of the first centuries of the Hejira, although only the mawsûl or mursal form of the hadith is transmitted, this time both the mawsûl and mursal version of the hadith are included together. As a matter of fact, one of the hadith books, which includes both forms of the hadith, is the hadith book *al-Sunan al-kabîr*, which was compiled by al-Bayhaqî, one of the leading scholars of the fifth century Hejira. This work is very important in terms of touching on the issue of mawsûl-mursal in many parts and including evaluations of the author. Although *al-Sunan al-kabîr* is a hadith book that needs to be researched and examined in the context of the mawsûl-mursal relationship, the lack of any study about it reveals the importance of the article. The aim of this research is to reveal al-Bayhaqî's view of the mursal hadith and in which senses he uses the concept of mursal in *al-Sunan al-kabîr*. In addition, the most important one is to determine which side al-Bayhaqî prefers when a hadith is transmitted both as mursal and mawsûl, and his general approach on this issue. In the research, the inductive method was used, that is, the whole of *al-Sunan al-kabîr* was examined for each targeted issue and the subjects were discussed by mentioning certain examples and pointing out the others. As a result of this research, the following points were determined: With the emergence of the first volume of *al-Madkhal*, which al-Bayhaqî wrote as an introduction to *al-Sunan al-kabîr*, in which his views on hadith methodology are included, it is necessary to acknowledge that he is not in the group of those who do not accept the mursal hadiths, but in the group of scholars like al-Shâfi'î who accept the mursal hadith under certain conditions. Since, al-Bayhaqî transfers the subject of mursal hadith in *al-Madkhal* completely from al-Shâfi'î's *al-Risâla* and adopts it in the same way. Although

he says that he accepts the mursal hadiths narrated by the elder successors in legal matters, provided that some presumptions support them, and that he does not accept the mursal hadiths narrated by the younger successors in matters of law, but he says that they can be accepted in matters such as prayer, targhîb-tarhîb, maghâzî and similar matters that are not related to the law. Due to nearly a thousand mursal hadiths he narrated in *al-Sunan al-kabîr*, it has been observed that there are problems in the reflection of the conditions that al-Bayhaqî put forward in theory in practice. Because *al-Sunan al-kabîr* is a hadith book related to law and it also includes many mursal hadiths from the subjects that al-Bayhaqî said he did not accept. Although al-Bayhaqî defines the mursal hadith as “the hadiths transmitted by one of the successors and the next generation of the successors from the Prophet without mentioning the name of the person himself.” He uses the concept of mursel in different meanings. As a matter of fact, the term mursal is used for the hadiths narrated by the successors, the hadiths narrated by the next generation of the successors, the hadiths in which a narrator in the isnad is ambiguous, and the munqati' hadiths. In addition, it has been determined that the word munqati' is used for mursal hadiths as well as other meanings. It has been seen that the concept of mawsûl is generally used in the meaning of muttasil/uninterrupted for marfû' hadiths and for a few mawqûf hadiths. When *al-Sunan al-kabîr* is examined in terms of the mawsûl-mursal relationship, it is seen that the relevant subject has been touched upon in 254 places. In 103 of these, he did not make any choice and did tawaqquf, that is, he conveyed or pointed out the mursal or mawsûl version of the hadith. On the other hand, in 151 of them, he chose either the mursal version of the hadith or the mawsûl. al-Bayhaqî prefers the mursal tarîq of the hadith to the mawsûl one in 131 of the 151 cases in *al-Sunan al-kabîr*. In 73 of 131 cases, he clearly accepts direct mursal as authentic. In the remaining 58 places, he prefers the mursal version indirectly because narration of the hadith as mursal by the majority, its narrator is truthful and the isnad of the hadith is sound, mawsûl version of hadith is weak, the hadith is not sound or mahfûz, and similar reasons. In the remaining 20 places, he clearly accepts the mawsul tarik of the hadith as authentic in 10 of them, as in the mursal, and in the remaining 10 he prefers the mawsul based on some presumptions. As a result, al-Bayhaqî accepts the mursal hadith under certain conditions and uses the concept of mursal in different meanings in *al-Sunan al-kabîr*, it has been determined that although al-Bayhaqî accepts tawaqquf in some of the hadiths or in the case of a hadith transmitted as mawsûl or mursal, he mostly prefers the mursal state.

Keywords: Hadith, al-Bayhaqî, *al-Sunan al-kabîr*, Mawsûl, Mursal.

GİRİŞ

Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirleri olan hadisler, râvîlerin yer aldığı senetlerle nakledilip hadis kitaplarında tedvîn edilmiş ve günümüze ulaşmıştır. Ancak her bir hadisin senedi muttasil/mevsûl olmadığı gibi mürsel, munkatî', mu'dâl, mu'allak, belâğ gibi kopuk isnâdlarla da aktarılmıştır. Hatta aynı hadisin farklı eserlerde hem muttasil hem de mürsel bir senetle rivayet edildiği olmuştur. Nitekim hicrî ikinci asır muhaddislerinden Mâlik b. Enes (öl. 179/795) gibi bazı müdevvinlerin bir hadisi bazen irsâl ve bazen isnâd etmek suretiyle naklettikleri veya farklı râvîlerin

aynı hadisi bazen mürsel, bazen mevsûl rivayet ettikleri bilinmektedir.¹ Çünkü hadiste isnâdın kullanımının genellikle hicrî ilk asrın ortalarından itibaren başlamış olmasına rağmen² ikinci asırda henüz isnâd sistemi tam olarak oturmadığı için hadislerin senetlerinin muttasıl olma şartı aranmamıştır. Dolayısıyla bu dönemde telif edilen eserlerde bol miktarda mürsel haberlere rastlanmaktadır. Hicrî üçüncü asır hadis musannifleri ise mümkün mertebe muttasıl isnâdlara sahip olan hadisleri toplamaya çalışmışlardır.³ Zira hicrî ikinci asırda telif edilip elimizde bulunan Ma'mer b. Râşid'in (öl. 153/770) *Câmi'*inde birçok mürsel hadis olduğu,⁴ Mâlik b. Enes'in *Muvatta'*ında 222⁵ ve er-Rabî' b. Habîb'in (öl. 180/796) *Câmi'*inde 353⁶ mürsel hadis olmasına karşılık Buhârî'nin (öl. 256/870) *el-Câmi'u's-sahîh'*inde 93, Müslim'in (öl. 261/875) *Sahîh'*inde 11, Tirmizî'nin (öl. 279/892) *Sünen'*inde 128, Nesâ'î'nin (öl. 303/915) *Sünen'*inde 66, Ebû Dâvud'un (öl. 275/889) *Sünen'*inde 70, İbn Mâce'nin (öl. 273/887) *Sünen'*inde 9, Dârimî'nin (öl. 255/869) *Sünen'*inde 90 ve Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned'*inde 98 mürsel hadis bulunmaktadır.⁷ Hatta hicrî ikinci asırdaki hadis kitaplarında nakledilen mürsel hadislerin bir kısmı, üçüncü asırdaki hadis kitaplarında muttasıl/mevsûl olarak yer almaktadır.⁸ Belki de mürsel hadis ihtiva etmeleri açısından hicrî ikinci ile üçüncü asırda telif edilen eserler arasındaki farklılığın nedeni, Ebû Dâvud'un belirttiği gibi hicrî ikinci asır âlimlerinin mürsel hadisle ihticac etmesine karşılık Şâfi'î'nin (öl. 204/820) tenkitleri sonucunda mürsel hadise bakışın değişmesi ve Ahmed b. Hanbel gibi daha sonraki muhaddislerin

-
- ¹ Rahile Kızılkaya Yılmaz, "Muvatta' ve Sahîh-i Buhârî Çerçevesinde İrsâl-İttisâl Meselesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2 (2021), 616, 618.
 - ² Bu konu hakkında geniş bilgi için bk. Arif Ulu, "Hadis Rivâyetinde İsnadın Başlaması Ya Da Fitnenin Tarihi (İbn Sîrîn'in İsnadla İlgili İfadelerinin Muhtevâsı Üzerine Bir İnceleme)", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/1 (2012), 119-166.
 - ³ Bünyamin Erul, "Hicrî II. Asırda Rivayet Üslubu (I): I. Rivayet Açısından Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153) el-Câmi'i", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (2002), 57.
 - ⁴ Nitekim *Câmi'*deki nakledilen 1641 rivayet bulunmakta olup sadece dört tabî'iden (Zührî, Katâde, Eyyûb ve İbn Tâvus) 95 tane mürsel hadis olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda eserin tamamında daha fazla mürsel hadisin olduğunu ifade etmek mümkündür. Erul, "Hicrî II. Asırda Rivayet Üslubu (I): I. Rivayet Açısından Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153) el-Câmi'i", 35-36.
 - ⁵ Salahattin Polat, "Mürsel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/53. Bu rakama karşılık 163 mürsel hadis bulunduğu ifade edilmektedir. Bk. Yılmaz, "Muvatta' ve Sahîh-i Buhârî Çerçevesinde İrsâl-İttisâl Meselesi", 618.
 - ⁶ Bünyamin Erul, "Hicrî II. Asırda Rivayet Üslubu (III): er-Rabî' b. Habîb (ö. 175-180) ve Rivayet-Dirayet Açısından el-Câmi'i", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/2 (2003), 47.
 - ⁷ Polat, "Mürsel", 32/53.
 - ⁸ Erul, "Hicrî II. Asırda Rivayet Üslubu (I): I. Rivayet Açısından Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153) el-Câmi'i", 57. Meselâ, Mâlik b. Enes'in *Muvatta'*ında mürsel senetle nakledilen ancak Buhârî'nin *el-Câmi'u's-sahîh'*inde mevsûl olarak rivayet edilen on tane hadis olduğu tespit edilmiştir. Bk. Yılmaz, "Muvatta' ve Sahîh-i Buhârî Çerçevesinde İrsâl-İttisâl Meselesi", 623.

bu konuda Şâfi'î'ye tabi olmasıdır.⁹ Çünkü muhaddislerin tamamına yakını mürsel hadisi zayıf olarak kabul etmektedir.¹⁰ Ancak mürsel hadisin delil olması Şâfi'î ile birlikte bir sekteye uğramış olsa da daha sonraki asırlarda telif edilen hadis kitaplarında nakledilmeye devam etmiştir. Zira tespit edildiğine göre Beyhakî'nin (öl. 458/1066) *es-Sünenü'l-kebir*'inde¹¹ bine yakın mürsel hadis rivayet edilmiştir.¹²

Hadis rivayet tarihinde mevsûl-mürsel ilişkisi cerh-ta'dîl, 'ilel gibi çeşitli eserlerde ele alınmakla birlikte bazı temel hadis kitaplarında da önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu açıdan *es-Sünenü'l-kebir*'in önemli bir yeri olduğu ve Beyhakî'nin ilgili hususun olduğu yerlerde değerlendirmeler yaparak mevsûl ya da mürselden hangisinin sahih olduğuna işaret ettiği zikredilmektedir.¹³ Zira Beyhakî, önceki hadis kitaplarından farklı olarak aynı yerde bir hadisin hem muttasıl hem de mürsel hâline yer vermektir. Dolayısıyla *es-Sünenü'l-kebir*, mevsûl-mürsel ilişkisi bağlamında araştırılması ve incelenmesi gereken bir hadis kitabı olmasına rağmen herhangi bir çalışmanın olmaması makalenin önemini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın amacı, Beyhakî'nin mürsel hadise bakışını ve *es-Sünenü'l-kebir*'de mürsel ile mevsûl kavramını hangi manalarda kullandığını ortaya koymak, en önemlisi de bir hadis hem mürsel hem de mevsûl olarak nakledildiğinde Beyhakî'nin hangisinden yana tercih yaptığını belirleyip bu konudaki genel yaklaşımını tespit etmektir. Araştırmada tümevarım yöntemi kullanılmış, yani hedeflenen her bir husus için *es-Sünenü'l-kebir*'in tamamı incelenmiş ve belli örnekler zikredilip diğerlerine işaret edilerek konular ele alınmıştır.

1. *es-Sünenü'l-Kebîr*'de "Mevsûl" ve "Mürsel" İstilahlarının Kullanımı

İslâmî ilimlerin hemen her ilim dalına ait istilahları olduğu gibi hadis ilminin de vardır. Ancak her bir istilah, her zaman aynı manada kullanılmamış, dönem ve çeşitli şartlara göre farklı anlamlarda zikredilmiştir. Nitekim Beyhakî'nin de *es-Sünenü'l-kebir*'de mevsûl ve mürsel istilahnı, özellikle de mürseli çok geniş manada kullandığı

⁹ Ebû Dâvud Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî, *Risâletü Ebû Dâvud ilâ ehli Mekke fî vasfî Sünenih (Selâsu Resâ'il fî 'ilmi mustalahi'l-hadîs içinde)*, thk. 'Abdulfettâh Ebû Gudde (Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 2005), 32.

¹⁰ Bk. Selahattin Polat, *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 130.

¹¹ *es-Sünenü'l-kebir*'i tahkik eden 'Abdullah b. 'Abdülmuhsin et-Türkî, eserin yazma nüshaları özellikle de asıl nüsha olan İbnü's-Salâh (öl. 643/1245) nüshası dikkatli bir şekilde incelendiğinde *es-Sünenü'l-kebir* ismi üzerinde neredeyse ittifak edildiğini belirtmektedir. Bk. Abdullah b. 'Abdülmuhsin et-Türkî, "Mukaddime", *es-Sünenü'l-kebir*, mlf. Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî el-Beyhakî (Riyad: Dâru 'Âlemi'l-Kütüb, 2013), 1/120-183. Ayrıca Beyhakî'nin hayatının ve eserlerinin ele alındığı kaynakların az bir kısmında *es-Sünenü'l-kübrâ* olarak zikredilmesine karşılık birçoğunda *es-Sünenü'l-kebir* diye kaydedilmiştir. Bk. Halil İbrahim Doğan, *Hadis İlmi Açısından Beyhakî'nin (öl. 458/1066) es-Sünenü'l-Kebîr'i* (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 77.

¹² Doğan, *Hadis İlmi Açısından Beyhakî'nin (öl. 458/1066) es-Sünenü'l-Kebîr'i*, 180.

¹³ Rahile Kızılkaya Yılmaz, *Çağdaş Hadis Tartışmaları ve Muvatta'* (İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 209-210.

görülmüştür. Bu nedenle önce mürsel kavramına değinilmiş, sonra mevsiile temas edilmiştir.

Müteakkidimün ile müteahhirün âlimleri, mürsel ıstılahını birçok farklı manada kullanmıştır. İlk dönemlerde mürsel kavramı “senesinde kopukluk olan her türlü hadis” için kullanılmasına karşılık daha sonraki zamanlarda “tâbi’ünün sahâbeyi atlayarak Hz. Peygamber’den naklettiği hadisler”e denilmiştir.¹⁴ Bunların haricinde mürsel hadisin başka tanımları da vardır.¹⁵ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*'inde mürsel hadisleri nakletmesine ve mukaddimesi *el-Medhal*'de¹⁶ usûl açısından mürsel hadise yer vermesine karşılık tarifini yapmamaktadır. Ancak *Delâ'ilü'n-nübüvve*'nin girişinde mürsel hadisi şöyle tanımlamaktadır: “Tâbi’ün ile etbâ’dan (tebe-i tâbi’în) birisinin kendisinden naklettiği kimsenin adını zikretmeden Hz. Peygamber’den naklettiği hadislerdir.”¹⁷ Beyhakî, mürsel hadisi bu şekilde açıklasa da *es-Sünenü'l-kebir*'de oldukça farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Zira o, *es-Sünenü'l-kebir*'de mürsel ıstılahını sadece tarif ettiği anlamda değil de aşağıda zikredileceği gibi farklı manalarda kullanmaktadır:

a. *Tâbi’ünün naklettiği hadisler için mürsel ıstılahını kullanması*: Beyhakî, mürsel kelimesini günümüzde bilinen manasında tâbi’ünün Hz. Peygamber’den naklettiği hadisler için kullanmaktadır. Bunun örneği, *es-Sünenü'l-kebir*'de oldukça fazla bulunmakla birlikte şu hadis misal olarak verilebilir: ‘Atâ’ b. Ebû Rabâh’ın (öl. 114/732) naklettiğine göre Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “*Su içerken somurarak (içine çekerek için) ve dişlerinizi enlemesine misvaklayın.*”¹⁸

b. *Tebe-i tâbi’înin naklettiği hadisler için mürsel ıstılahını kullanması*: Beyhakî, tanımda belirttiği gibi tebe-i tâbi’înden bir râvînin Hz. Peygamber’den doğrudan naklettiği hadislere mürsel demektedir. Ancak *es-Sünenü'l-kebir*'de bu kullanımı net bir şekilde tespit edebilmek mümkün değil gibidir.¹⁹ Zira Beyhakî’nin mürsel ıstılahını bu manada kullanması birkaç örnekle sınırlıdır:

¹⁴ Polat, *Mürsel Hadisler*, 63-65; Ahmet Yücel, *Hadis İstılahlarının Doğuşu ve Gelişimi -Hicrî İlk Üç Asır-* (İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2014), 180.

¹⁵ Bu tanımlar için bk. Ebû Sa’îd Salâheddîn Halîl b. Keykeldî el-’Âlâ’î, *Câmi’u’t-tahsil fi ahkâmîl-merâsîl*, thk. Hamdî ‘Abdülmecîd es-Selefi (Beyrut: ‘Âlemü’l-Kütüb, 1987), 23-32; Hassa bnt. ‘Abdül’azîz es-Sagîr, *el-Hadîsu’l-mürsel beyne’l-kabûl ve’r-red* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2000), 1/180-204.

¹⁶ Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. ‘Alî el-Beyhakî, *el-Medhal ilâ ‘ilmi’s-sünen*, thk. Muhammed ‘Avvâme (Cidde-Medine: Dâru’l-Minhâc-Dâru’l-Yüsr, 2016), 1/374-402 (No. 810-884).

¹⁷ Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. ‘Alî el-Beyhakî, *Delâ’ilü’n-nübüvve ve ma’rifetü ahvâli sâhibi’s-şerî’a*, thk. ‘Abdulmu’tî Emîn Kal’acî (Beyrut-Kahire: Dâru’l-Kütübîl-’İlmiyye-Dâru’r-Reyyân li’t-Türâs, 1988), 1/39-40.

¹⁸ Ebû Dâvud Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî, *el-Merâsîl*, thk. Şu’ayb el-Arna’ût (Beyrut: Mü’essesetü’r-Risâle, 1988), 74 (No. 5); Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. ‘Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, thk. ‘Abdullah b. ‘Abdülmuhsin et-Türkî vd. (Riyad: Dâru ‘Âlemi’l-Kütüb, 2013), 1/124 (No. 178);

¹⁹ Bu yüzden olsa gerek Necm Halef’in tâbi’înin Hz. Peygamber’den naklettiği pek çok örnek olduğunu zikretmesine karşılık yer verdiği üç tane misalin üçünün de bu kapsama girmediği çok aşikârdır. Zira merfû’ olarak nakledilen bu hadislerde tâbi’î olan

Meselâ, tuvalete girerken başın örtülmesi konusunda hem merfû' hem de mevkûf hadise yer verdikten sonra Beyhakî, "bu konuda Habîb b. Sâlih'in (öl. 147/764) Hz. Peygamber'den mürsel bir hadis naklettiğini" söyleyip hadisi rivayet etmektedir: Ebû 'Abdullah el-Hâfız→Ebû Bekir Ahmed b. İshâk es-Sıbgî→İsmâ'îl b. Kuteybe→Yahyâ b. Yahyâ→İsmâ'îl b. 'Ayyâş→Ebû Bekir b. 'Abdullah→Habîb b. Sâlih'in naklettiğine göre Rasûlullah, tuvalete gittiği zaman ayakkabısını giyer ve başını örterdi.²⁰ Hz. Peygamber'den hadisi nakleden Habîb b. Sâlih, tâbi'inden değil de tebe-i tâbi'inden sayılmaktadır. Çünkü İbn Hibbân (öl. 354/965), *es-Sikât*'ında onu tebe-i tâbi'in tabakasında zikretmektedir.²¹ Bu, Beyhakî'nin tebe-i tâbi'inin Hz. Peygamber'den naklettiği hadisleri mürsel olarak isimlendirmesine örnek teşkil edebilir.

Mürsel ıstılahının bu manada kullanılmasına bir başka örnek ise şudur: Ebû Muhammed b. Ma'bed b. Ebû Katâde'den (öl. ?) nakledilmektedir: "el-Berâ' b. Ma'rûr (öl. 622), kibleye dönen ilk kişi ve Akabe biatında bulunan seçilmiş yetmiş kişiden biridir. O, Rasûlullah hicret etmeden önce Medine'ye gelmiş ve kibleye dönerek namaz kılmaya başlamıştı. Vefat edeceği zaman da malının üçte birini Rasûlullah'ın istediği yere harcamasını vasiyet etmiş ve 'Mezarımda beni kibleye doğru çevirin.' demiştir. Hz. Peygamber, bir yıl sonra Medine'ye gelmiş, ashâbıyla birlikte el-Berâ'nın cenaze namazını kılmış ve onun mirasının üçte birini de çocuklarına geri vermiştir."²² Beyhakî, bu hadiste "bir yıl" değil de "bir ay" ifadesinin doğru ve hadisin mürsel olduğunu ifade etmektedir. Sonra da bu kısım olmadan 'Abdül'azîz ed-Darâverdi→Yahyâ b. 'Abdullah b. Ebû Katâde→Babası ('Abdullah b. Ebû Katâde es-Sülemî)→Babası (Ebû Katâde el-Ensârî) kanalıyla hadisi mevsûl olarak rivayet ettiğini söylemektedir.²³ Hadisi mürsel olarak nakleden Ebû Muhammed b. Ma'bed b. Ebû Katâde hakkında çok fazla bilgi olmayıp tabi'î olan Ma'bed b. Ka'b b. Mâlik'ten (öl. ?) hadis naklettiği söylenmektedir.²⁴

c. *Senetteki bir râvînin mübhem olduğu hadisler için mürsel ıstılahını kullanması:* Beyhakî'nin mürsel ıstılahını kullandığı manalardan bir diğeri de senetteki

râvînin sahâbî olan râvîye yetişmediği ifade edilmektedir. Bk. Necm 'Abdurrahman Halef, *es-Sinâ'atu'l-hadîsiyye fi's-Süneni'l-kübrâ li'l-imâm el-Beyhakî* (Mansura: Dâru'l-Vefâ', 1992). 235-236. Bu örnekler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/218-219 (No. 2072), 8/153-154 (No. 7532), 8/534-535 (No. 8215).

²⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/292 (No. 461).

²¹ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî et-Temîmî, *Kitâbu's-Sikât*, thk. Muhammed 'Abdürreşîd (Haydarâbâd: Matba'atu Meclisi Dâ'ireti'l-Ma'ârifî'l-'Osmâniyye, 1973-1983), 6/182-183.

²² Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 7/423-424 (No. 7104).

²³ Mevsûl hadis için bk. Ebû 'Abdullah Muhammed b. 'Abdullah b. Muhammed el-Hâkim en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek 'ala's-Sahîhayn*, thk. Mustafa 'Abdülkâdir 'Atâ' (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002), 1/505 (No. 1305); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 7/195-196 (No. 6678).

²⁴ Ebû Muhammed 'Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs b. el-Münzir İbn Ebû Hâtim er-Râzî, *Kitâbu'l-Cerh ve't-ta'dîl*, thk. 'Abdurrahman b. Yahyâ el-Mu'allimî el-Yemânî (Haydarâbâd: Matba'atu Meclisi Dâ'ireti'l-Ma'ârifî'l-'Osmâniyye, 1941-1953), 9/433-434.

râvîlerinden biri mübhem olan hadistir. Aslında Beyhakî'den önce de mürsel istilâhının bu manada kullanımı bulunmaktadır. Meselâ, Yahyâ b. Ebû Kesîr'in (öl. 129/747) el-Hadramî b. Lâhık→Ensâr'dan bir adam senediyle naklettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: *"Biriniz namazda iken bit gördüğü zaman onu öldürmesin. Namaz bitene kadar giysisinde saklasın."*²⁵ Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kebîr*'inde naklettiği bu hadisi ondan önce Ebû Dâvud *el-Merâsil*'inde zikretmektedir.²⁶ Ayrıca Beyhakî'den sonra onun öğrencisi olan İmâmu'l-Harameyn el-Cüveynî de (öl. 478/1085) *el-Burhân*'da mürsel kelimesini böyle kullanmaktadır.²⁷ Sehâvî de (öl. 902/1497) *Fethu'l-mugîs*'te mürsel hadislerle ilgili başlıkta bu konuyu ele almaktadır ki, burada Beyhakî'ye de işaret etmektedir.²⁸

Mürsel kavramının bu kullanımına bir başka örnek şudur: Hâlid b. Ma'dân'ın (öl. 103/721) Hz. Peygamber'in ashâbından birisinin naklettiğine göre Rasûlullah, namaz kılarken bir adamın ayağının üzerine suyun değmediği dirhem kadar bir yerin kuru kaldığını görünce ona hem abdestini hem de namazını tekrar yenilemesini söylemiştir.²⁹ Beyhakî, hadisin devamında senedin/hadisın mürsel ve mevsûl hâlinin ise şu olduğunu belirtmektedir: Ebû 'Alî el-Hüseyn b. Muhammed er-Ruzbârî→Ebû Bekir Muhammed b. Bekir→Ebû Dâvud→Hârûn b. Ma'rûf→İbn Vehb→Cerîr b. Hâzim→Katâde b. Di'âme→Enes b. Mâlik'ten naklettiğine göre bir adam, Rasûlullah'a gelip abdest almış, ancak ayaklarında tırnak kadar bir yeri yıkamamıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *"Git ve abdestini güzel bir şekilde al."*³⁰

Beyhakî, ilk hadis için mürsel ve ikinci hadis için mevsûl tabirini kullanmaktadır. *es-Sünenü'l-kebîr*'i ihtisar eden Zehebî (öl. 748/1348) ise ilk hadisın muttasıl olduğunu belirtmektedir.³¹ *el-Cevherü'n-nakî*'de Beyhakî'ye çeşitli açılardan eleştiriler yönelten İbnü't-Türkmânî (öl. 750/1349) ise Beyhakî'nin ifadesinin doğru olmadığını, sahâbenin âdil kimseler olması hasebiyle isim zikredilmemesinin hadisin

²⁵ Ebû 'Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsnedü'l-imâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût vd. (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1996-2001), 38/470 (No. 23485); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 4/406-407 (No. 3651).

²⁶ Ebû Dâvud, *el-Merâsil*, 79 (No. 16).

²⁷ İmâmu'l-Harameyn Ebû'l-Me'âlî Rüknuddîn 'Abdülmelik b. 'Abdullah b. Yûsuf el-Cüveynî en-Neysâbûrî, *el-Burhân fî usûli'l-fıkıh*, thk. 'Abdül'azîm ed-Dîb (Katar: y.y., 1399), 1/632-633.

²⁸ Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. 'Abdurrahman b. Muhammed es-Sehâvî eş-Şâfiî, *Fethu'l-mugîs bi-şerhi Elfiyyeti'l-hadîs*, thk. 'Abdülkerîm b. 'Abdullah b. 'Abdurrahman el-Hudayr-Muhammed b. 'Abdullah b. Fühayd Âl-i Fühayd (Riyad: Mektebetü Dâri'l-Minhâc, 1426), 1/241-243. Bu konuyla alakalı olarak ayrıca bk. Polat, *Mürsel Hadisler*, 75-76.

²⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 24/251-252 (No. 15495); Ebû Dâvud Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî, *Sünenü Ebû Dâvud*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût-Muhammed Kâmil Karâbellî (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2009), "et-Tahâret", 65 (No. 175); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/252-253 (No 393).

³⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 19/471 (No. 12487); Ebû Dâvud, "et-Tahâret", 65 (No. 173); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/253 (No 394).

³¹ Ebû 'Abdullah Muhammed b. Ahmed b. 'Osmân ez-Zehebî, *el-Mühezzeb fî ihtisârî's-Süneni'l-kebîr li'l-Beyhakî*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm vd. (Riyâd: Dâru'l-Vatan, 2001), 1/88 (No. 341).

sihhatine zarar vermeyeceğini ve Hâlid b. Ma'dân'ın da bazı sahâbîlere ulaştığını söylemektedir.³² Bu durumda Beyhakî'nin mürsel tabirini hadisin sahâbî râvîsi mübhem olduğu için kullandığı görülmektedir.³³

Elbette Beyhakî, sadece sahâbî râvîsi mübhem olan kimseler için mürsel ıstılahını kullanmamaktadır. Zira senedin sahâbî dışındaki herhangi bir yerinde râvînin mübhem olduğu hadisler için de mürsel ıstılahını zikretmektedir. Meselâ, Nâfi'in (öl. 117/735) Mısır halkından bir adamın kendisine haber verdiğine göre o, el-Câbiye'de Ömer b. el-Hattâb (öl. 23/644) ile birlikte sabah namazını kılmış, Hz. Ömer el-Hac sûresini okumuş ve iki tane tilâvet secdesi yapmıştır.³⁴ Beyhakî, bu hadisin devamında Hz. Ömer'den nakledilen rivayetin Nafi'in kendisinden hadisi aldığı Mısırlı kimsenin ismini zikretmeyi terk ettiği için mürsel manasında olduğunu ifade etmektedir.³⁵ Burada dikkat çeken, mürsel ıstılahını mevkûf hadis için de aynı manada kullanmasıdır. Merfû' hadisteki kullanımı ise şöyledir: Seleme b. Küheyl→Hadis işittiği bir kimse→Câbir b. 'Abdullah'ın naklettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Bir kimse, malı olan köleyi sattığı zaman alıcının bu yönde herhangi bir şartı olmazsa o kölenin malı satıcıya aittir."³⁶ Beyhakî, senetteki mübhem kimseden dolayı hadisi mürsel olarak nitelendirmektedir.³⁷ Ancak İbnü't-Türkmânî, hadisin mürsel olarak isimlendirilemeyeceği itirazını yöneltmektedir.³⁸

d. *Mürseli munkatı' manasında kullanması*: Mütakaddimûn âlimlerinin mürsel terimini senedinde ınkıtâ'/kopukluk olan hadisler için kullandığı bilinmektedir. Beyhakî'nin de bu kapsamda mürsel ıstılahını yukarıdaki manaların yanında bu anlamda da pek çok yerde kullandığı görülmektedir. Meselâ, 'Abdurrahman b. Ebû Leylâ'nın Bilâl-i Habeşî'den naklettiğine göre Hz. Peygamber, kendisine sabah ezanı okurken tesvîb (es-Salâtu hayrun mine'n-nevm) yapmasını emretmiştir.³⁹ Beyhakî, hadisin mürsel olduğunu, çünkü İbn Ebû Leylâ'nın (öl. 638-639?) hicrî 17-18

³² Ayrıca İbnü't-Türkmânî, sahâbî râvîsi mübhem olan bir hadis için Ahmed b. Hanbel'in sahih dediğini ve hadisin senedinde yer alan Bakıyye b. el-Velîd'in (öl. 197/812) müdellis olduğunu ilave etmektedir. Bk. Ebü'l-Hasen 'Alâ'üddîn 'Alî b. 'Osmân b. İbrâhîm et-Türkmânî el-Mardînî, *el-Cevherü'n-nakî 'alâ Süneni'l-Beyhakî -Beyhakî'nin es-Sünenü'l-kebîr'i* ile birlikte-, thk. Ebü'l-Hasen el-Emrûhî vd. (Suriye: Dâru'n-Nevâdir, 2013), 1/83-84.

³³ Sahâbî râvîsi mübhem olup da mürsel ıstılahını kullandığı diğer örnekler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/520 (No. 2612), 4/407 (No. 3652), 11/170 (No. 10801), 16/445 (No. 16520), 16/502-503 (No. 16607).

³⁴ Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî el-Beyhakî, *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr*, thk. 'Abdulmu'tî Emîn Kal'acî (Karaçi vd.: Câmî'atu'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye vd., 1991), 3/245 (No. 4437); a.mlf., *es-Sünenü'l-kebîr*, 4/473-474 (No. 3783).

³⁵ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 4/474.

³⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 22/124 (No. 14214); Ebû Dâvud, "el-Buyû", 44 (No. 3435); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 11/206 (No. 10872).

³⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 11/206. Bu minvaldeki bir başka örnek için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 4/358 (No. 3558).

³⁸ İbnü't-Türkmânî, *el-Cevherü'n-nakî*, 5/326.

³⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 39/339 (No. 23913); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/188-189 (No. 2012).

yıllarında doğduğunu ve Bilâl'e (öl. 20/641) yetişmediğini söylemektedir.⁴⁰ Buna göre İbn Ebû Leylâ'nın arada bir râvî olmadan Bilâl'den hadis nakletmesi mümkün değildir.

Bu başlıkta işaret edilmesi gereken bir husus daha bulunmaktadır: Yukarıda görüldüğü gibi Beyhakî, mürsel ıstılahını farklı manalarda kullanmaktadır. Ancak böyle bir kullanım, sadece mürsel kavramına has olmayıp diğer ıstılahlar için de geçerlidir. Nitekim bunlardan biri de munkatı' kavramıdır. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*'de munkatı' ıstılahını "*senesinde kopukluk olan hadis, hadisin senesinde mübhem râvînin olduğu hadis, belâğ/mu'dâl hadisler ve tâbî'ye varmadan rivayette bulunduğu kişiden işitmediği bir râvînin rivayeti*" manasının⁴¹ yanı sıra "*mürsel hadis*" anlamında da kullanmaktadır. Ayrıca Beyhakî'den önce Şâfi'î, 'Alî b. el-Medîni (öl. 234/848-49) ile Tirmizî de munkatı' kelimesini mürsel manasında kullanmıştır. Nitekim o da *es-Sünenü'l-kebîr*'de bunu birçok kez zikretmektedir. Meselâ, el-Hasen el-Basrî'den (öl. 110/728) nakledildiğine göre bir adam devesini kaybedince başka birinin deveyi aldığını iddia etmiş ve Rasûlullah'a gelip "Bu adam, benim devemi aldı." deyince işaret ettiği adam "Allah'tan başka ilah olmadığına yemin ederim ki, ben almadım." şeklinde karşılık vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber adama "*Deveyi sen aldın, devesini ona geri ver.*" buyurmuştur. Aynı adam, deveyi sahibine geri verince Hz. Peygamber de ona "*İhlasın sebebiyle bağışlandın.*" demiştir.⁴² Beyhakî, bu hadis için öncesinde mürsel ve sonrasında ise munkatı' demektedir.⁴³

Bu bilgilere göre Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*'de mürsel kavramını dört farklı manada kullanmaktadır. Ancak daha ziyade günümüzde yerleşen anlamı olan tâbî'ünün sahâbeyi atlayarak Hz. Peygamber'den naklettiği hadisler için zikrettiği görülmektedir. Ayrıca munkatı' ıstılahını bilinen manadaki mürsel hadisler için kullanması da bir başka işaret edilmesi gereken husustur.

Mevsûl, senedinin başından sonuna kadar her râvînin hocasından semâ' veya başka bir muteber öğrenme yoluyla alıp rivayet ettiği hadistir.⁴⁴ *es-Sünenü'l-kebîr*'de bu kelime, yaklaşık 300 kez yer almaktadır. Ancak mevsûl kelimesini genellikle merfû' hadisler hakkında kullanan Beyhakî'nin kimi zaman mevkûf hadisler için de zikrettiği görülmektedir. Meselâ, Hz. 'Ömer'in sabah namazlarında Mekke'de kunût duası yaptığına dair üç tane hadis naklettikten sonra şunu demektedir: "Bunlar, sahih ve

⁴⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/189. Buna benzer başka bir örnek için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 8/447-448 (No. 8065), 16/307 (No. 16243).

⁴¹ Munkatı' ıstılahının bu kullanımları hakkında bilgi için bk. Doğan, *Hadis İlmi Açısından Beyhakî'nin (öl. 458/1066) es-Sünenü'l-Kebîr'i*, 190-194.

⁴² Ebû 'Abdullah Muhammed b. 'Abdullah b. Müsennâ el-Ensârî el-Basrî, *Hadîsu Muhammed b. 'Abdullah el-Ensârî*, thk. Mes'ad b. 'Abdulhamîd es-Sa'denî (Riyad: Advâ'u's-Selef, 1998), 54 (No. 49); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 20/89-90 (No. 19908).

⁴³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 20/89-90.

⁴⁴ Abdullah Aydın, "Muttasıl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/405; Talat Koçyiğit, *Hadis İstılahları* (Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1980), 225; Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 225-226.

mevsûl rivayetlerdir.”⁴⁵ Bir başka hadisin sonrasında da “Mevkûf da olsa mevsûldür.” cümlesi yer almaktadır.⁴⁶

Beyhakî'nin mevsûl kelimesini muttasıl anlamında kullandığını gösteren diğer bir delil ise munkatı' yani kopukluk anlamına gelen ıstılahla ilişkisidir. Meselâ, müşrik ya da zımmî bir kimseye karşılık Müslüman birinin öldürülemeyeceğine dair iki hadis nakleden Beyhakî, ilkinin mevsûl ve ikincisinin munkatı' olduğunu belirtmektedir.⁴⁷ Sonuç olarak Beyhakî, mevsûl kelimesini muttasıl anlamında hem merfû' hem de mevkûf hadisler için kullanmaktadır. Ancak bu çalışmada mevsûl kelimesiyle muttasıl bir şekilde Hz. Peygamber'den nakledilen hadisler manası dikkate alınacaktır ki, Beyhakî'nin kendisi de bu durumlarda genellikle mürsel ve mevsûl kavramlarını birbirinin karşıtı olarak kullanmaktadır.

2. Beyhakî'nin Mürsel Hadise Bakışı ve *es-Sünenü'l-Kebîr*'de Mürsel Hadis

Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kebir*'ine yazdığı mukaddimesi *el-Medhal ilâ 'ilmi's-sünen*'in hadis usûlü ile ilgili ilk cildi uzun bir süre elimizde olmasa da yakın bir zamanda Muhammed 'Avvâme tam hâliyle yayımlamıştır.⁴⁸ Zira bu husus, Beyhakî'nin mürsel hadis hakkındaki görüşünü tespit etmek açısından oldukça önemlidir. Çünkü onun mürsel hadise bakışı *el-Medhal*'in eksik olarak yayımlanan baskısında değil de⁴⁹ tam olarak neşredilende yer almaktadır. Dolayısıyla Beyhakî'nin mürsel hadislere yaklaşımı bilinmemekte ve daha ziyade mürsel hadisi kabul etmeyenler arasında sayılmaktadır.⁵⁰ Oysa Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kebir*'de tâbi'ünün ve az da olsa tebe-i tâbi'nin Hz. Peygamber'den naklettiği hadis manasında pek çok mürsel hadise yer verdiği görülmektedir ki, birkaçına çalışmada işaret edilmiştir.⁵¹ Bu şekilde *es-Sünenü'l-kebir*'de nakledilen mürsel hadislerin sayısı, yaklaşık bin civarındadır. Mürsel hadislerin sayısına tâbi'ünün Hz. Peygamber'den naklettiklerinin yanı sıra tebe-i tâbi'nin rivayet ettiklerinin de dâhil edilmesinin nedeni, kendisinin mürsel hadisi bu şekilde tanımlamasıdır. Ayrıca kimi zaman senetsiz olarak naklettiği tâbi'ünün Hz. Peygamber'den naklettiği mürsel hadisler ile

⁴⁵ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 4/137 (No. 3153-3155).

⁴⁶ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 3/287 (No. 2204).

⁴⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 16/188 (No. 16027-16028). Buna benzer bir başka örnek için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 16/201-203 (No. 16057-16058).

⁴⁸ Beyhakî'nin *el-Medhal*'i hakkında geniş bilgi için bk. Halil İbrahim Doğan, “Beyhakî'nin Hayatı, Eserleri ve *es-Sünenü'l-kebir*'in Mukaddimesi *el-Medhal ilâ 'ilmi's-sünen*'i”, *ULUM* 4/2 (2021), 297-312.

⁴⁹ *el-Medhal*'in eksik baskısı A'zamî tarafından yayımlanan hâlidir. Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî el-Beyhakî, *el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ*, thk. Muhammed Ziyâ'urrahman el-A'zamî, 2 Cilt (Riyad: Advâ'u's-Selef, 1420/1999).

⁵⁰ Bk. Polat, *Mürsel Hadisler*, 130.

⁵¹ Hadis usûlü kitaplarında genellikle sadece tâbi'ûna ait söz ve fiillere maktû' hadis denmesine rağmen İbn Hacer (öl. 852/1449), bunun kapsamını genişletmekte ve tanıma tebe-i tâbi'nin ile daha sonraki nesilleri de dâhil etmektedir. Bk. Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed İbn Hacer el-'Askalânî, *Şerhu'n-nühbe Nüzhetü'n-nazar fî tavzihi Nuhbeti'l-fiker fî mustalahi ehli'l-eser*, thk. Nûreddîn 'Itr (Karaçi: Mektebetü'l-Büşrâ, 2011), 110.

sadece senedine işaret ettiği hadislerin dâhil edilmediğini de ilave etmek gerekmektedir.⁵²

el-Medhal'de mürsel hadis konusunun ele alındığı başlıklara bakıldığında Beyhakî'nin tamamen Şâfiî'nin görüşlerini benimsediği söylenebilir. Çünkü o, Şâfiî'nin *er-Risâle*'sinden aktararak mürsel hadis konusuna yer vermektedir. Dolayısıyla Beyhakî'yi mürsel hadisi kabul etmeyenlerin içerisinde değil de çeşitli karinelerle takviye edilen mürsel hadisi kabul edenlerin kapsamında değerlendirmek gerekmektedir.⁵³ Zira Beyhakî, aynı şekilde *er-Risâle*'den Şâfiî'nin mürsel hadislerle ilgili görüşlerini aktarmaktadır. Dolayısıyla mürsel hadis konusunda her iki âlim arasındaki benzerliği görmek ve Beyhakî'nin yaklaşımını tespit etmek için *er-Risâle*'den naklen *el-Medhal*'de zikrettiği şu temel hususlara değinmenin faydalı olacağı düşünülmüştür:

“1. Mana açısından mürsel hadise benzer olarak güvenilir ve hâfız kimselerin naklettiği müsned bir hadisin⁵⁴ bulunması.

2. Başka bir râvî tarafından nakledilen benzer bir mürsel hadisin bulunması.

3. Mürsel hadisin manasına muvafık sahâbeden nakledilen sözlerin bulunması.

4. Âlimlerin çoğunluğunun mürsel hadise uygun olarak fetva vermiş olmaları.”⁵⁵

Beyhakî, Şâfiî'den naklen bu hususların kibâr-i tâbi'ünden olanlar için geçerli olduğunu, ancak onlardan sonra gelen tâbi'ünün naklettiği mürselleri kabul eden kimselerin durumunu sıraladığı şu sebeplerden dolayı bilmediğini ifade etmektedir:

1. Hadisleri aldıkları râvîler konusunda son derece müsamahakâr olmaları.

2. Mürsel olarak naklettikleri hadislerin mahrecinin zayıf olduğunu gösteren delillerin bulunması.

3. Naklettikleri hadislerin senetlerindeki ricalin ve vasıtaların çok olması nedeniyle vehmi ve hadisleri aldıkları kimselerin zayıflığını mümkün kılması.⁵⁶

⁵² Beyhakî'nin senetsiz olarak naklettiği mürsel hadisler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 3/566; 5/173; 6/435, 555; 7/123, 309, 403; 8/144; 9/241, 455, 522; 10/100, 160, 168, 177, 375; 12/129, 245, 583; 13/48-49, 234; 14/198; 16/253, 430; 17/571; 18/176, 183, 282, 288, 368; 20/398.

Sadece senedine işaret ettiği mürsel hadisler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 1/60, 61, 169, 194, 420; 2/276, 304, 379, 406, 414; 3/58, 113, 124, 356, 566, 594; 4/39, 101, 130, 173, 285, 287, 431, 600; 5/36, 38, 221, 399, 400; 6/25, 171; 7/103, 189, 239, 268, 273; 8/89, 290; 11/30, 453, 524; 12/475, 529; 14/231, 242; 15/303, 392, 602; 16/163, 164, 595; 19/446, 511; 20/42.

⁵³ Bk. Polat, *Mürsel Hadisler*, 148-156.

⁵⁴ Müsned hadisin farklı manaları olmakla birlikte genellikle Hz. Peygamber'den muttasıl bir senetle nakledilen hadisler için kullanılmaktadır. Abdullah Aydın, *Hadis İstihlaları Sözlüğü* (İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2015), 219.

⁵⁵ Ebû 'Abdullah Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs eş-Şâfiî, *er-Risâle*, thk. 'Alî b. Muhammed b. Venîs (Dammam: Dâru İbni'l-Cevzî, 1439/2019), 3/1031-1049 (No. 1263-1276); Beyhakî, *el-Medhal*, thk. 'Avvâme, 1/374-375 (No. 810-814).

⁵⁶ Şâfiî, *er-Risâle*, 3/1050-1054 (No. 1277); Beyhakî, *el-Medhal*, thk. 'Avvâme, 1/375-376 (No. 815).

Mürsel hadisin kabulü konusunda farklı görüşler olsa da hepsini şu üç başlık altında toplamak mümkündür: 1. Mürsel hadis mutlak olarak hüccettir. 2. Mutlak olarak hüccet değildir. 3. Bazı şartlarla hüccettir.⁵⁷ Bu konuda Beyhakî'nin görüşü ise kibar-ı tâbî'nin naklettiği mürsel hadislerin zikrettiği delillerden biri olması hâlinde ahkâm konularında kabul edileceği, ancak sigar-ı tâbî'nin naklettiği mürsel hadislerin ahkâm konularında reddedileceğini ve ahkâmı alakası olmayan dua, tergîb-terhîb, megâzî ve benzeri konularda kabul edilebileceği şeklindedir.⁵⁸ Bununla birlikte Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*'de birçok mürsel hadise yer vermektedir. Ayrıca *el-Medhal*'de mürsel hadis konusunu ele aldıktan sonra "İnsanların değişip yalancı ve bid'at ehlinin ortaya çıkmasıyla mürsel hadislerin zayıf olduğunu gösteren deliller" adında bir başlığa yer vermekte ve burada ilk olarak İbn 'Abbâs'tan şu rivayeti nakletmektedir: "Biz hadis ezberlerdik. Hadisler de doğrudan Rasûlullah'tan alınarak ezberlenirdi. Fakat şimdi siz, uysal ve hırçın deve ayırt etmeden hepsine binyorsunuz (yani doğru veya yalan demeden her şeyi rivayet ediyorsunuz), bu nedenle hadis rivayet etmekten uzak duruyoruz."⁵⁹ Beyhakî, devamında aynı manaya gelen başka hadisler zikretse de⁶⁰ *es-Sünenü'l-kebir*'de rivayet ettiği birçok mürsel hadisin olması, çelişkili bir durumun ortaya çıktığını söylemeyi mümkün kılmaktadır. Ancak Beyhakî'nin mürsel hadis konusunda böyle bir yaklaşım sergilemesi, onları *es-Sünenü'l-kebir*'deki bâblarda asıl olarak değil de mütâba'ât ve şevâhid olarak zikretmiş olması muhtemeldir.

Bununla birlikte Beyhakî'nin kibâr-ı tâbî'n'den naklettiği mürsel hadisin kabul edilmesi için Şâfi'î'den naklen ileri sürdüğü şartlarının yansımalarını bazen *es-Sünenü'l-kebir*'de görmek mümkündür:⁶¹

1. *Mürsel hadise benzer müsned bir hadisin olması*: Beyhakî, 'Atâ' b. Ebû Rabâh'tan mürsel olarak şu hadisi nakletmektedir: "Namazda selam verme emri nazil olmadan önce Rasûlullah, teşehhüdü bitirdikten sonra yüzüyle cemaate doğru dönerdi."⁶² Aynı hadisin yine 'Atâ' b. Ebû Rabâh'tan bir başka tarikine de işaret eden Beyhakî, bunun mürsel olsa da namazı selamla bitirmek konusunda mevsûl olan müsned hadislerle muvafık olduğunu belirtmektedir.⁶³

⁵⁷ Polat, *Mürsel Hadisler*, 116-117.

⁵⁸ Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve*, 1/39-40.

⁵⁹ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim en-Neysâbü'rî el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fu'âd 'Abdülbâkî (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1991), "el-Mukaddime", 1/13; Ebû 'Abdullah Muhammed b. Yezîd b. Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût vd. (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "es-Sünne", 3 (No. 27); Ebû 'Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb b. 'Alî en-Nesâ'î, *Kitâbu's-Süneni'l-kübrâ*, thk. Hasen 'Abdülmun'im Şilbî (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2001), 5/373-374 (No. 5838); Beyhakî, *el-Medhal*, thk. 'Avvâme, 1/386 (No. 843).

⁶⁰ Bk. Beyhakî, *el-Medhal*, thk. 'Avvâme, 1/386-388 (No. 844-848).

⁶¹ Beyhakî, *el-Medhal*'de de bu şartların örneklerini zikretmektedir. Bk. Beyhakî, *el-Medhal*, thk. 'Avvâme, 1/377-385 (No. 818-842).

⁶² Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 4/60-61 (No. 3011).

⁶³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 4/60-61. Bu konudaki başka örnekler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 4/247, 5/468, 6/402-403, 10/432, 11/225, 21/67, 204.

2. *Mürsel bir hadisin bir başka tâbi'iden nakledilmesi*: Beyhakî, mürsel olarak farklı tâbi'ilerden katilin maktulün diyetine varis olamayacağını nakletmiştir.⁶⁴ Ona göre bu mürsel hadisler, birbirini sağlamlaştırmaktadır. Ayrıca Beyhakî, mürsel hadislerin manasına uygun olan mevsûl/müsned hadislerin de nakledildiğini ifade etmektedir.⁶⁵

3. *Mürsel hadise muvafık sahâbî görüşünün olması*: Beyhakî, Yûsuf b. Mâhek'ten (öl. 113/731) mürsel olarak Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu nakletmektedir: “*Yetim malını ticarete kullanın ki, zekât onu bitirmesin.*”⁶⁶ Beyhakî, bu konuda sahâbeden gelen hadislerle istidlal ederek naklettiği mürsel hadisi sağlamlaştırdığını söylemektedir.⁶⁷

4. *Birçok âlimin mürsel hadise uygun fetva vermesi*: el-Hasen el-Basrî'nin naklettiğine göre Rasûlullah, Kurban ve Ramazan Bayramı namazlarına güneş tam olarak doğduktan sonra çıkmıştır.⁶⁸ Beyhakî, hadis mürsel olsa da Müslümanların amelinin buna şahid olduğunu belirtmektedir.⁶⁹

Beyhakî'nin her bir tâbi'inin naklettiği mürsel hadise yaklaşımı aynı değildir. Çünkü o, Şâfi'î gibi⁷⁰ Sa'îd b. el-Müseyyeb'in (öl. 94/713) mürsel hadislerini kabul etmekte,⁷¹ bazı tâbi'ilerin mürsel hadislerini ise reddetmektedir. Zira bu konuda kimi zaman kendinden önceki âlimlerin görüşlerine yer verirken⁷² kendisinin de bazı değerlendirmeleri vardır. Meselâ, *es-Sünenü'l-kebir*'de “Zührî'nin (öl. 124/742) mürsel hadislerinin bir değeri yoktur.”⁷³ ve “Ebü'l-Âliye'nin (öl. 90/709) mürsel hadisleri bir şey değildir, çünkü hadisleri kimden aldığına pek dikkat etmemektedir.”⁷⁴ şeklinde tenkitleri bulunmaktadır. Ayrıca bazı mürsel hadisleri naklettikten sonra şu tenkidi yöneltmektedir: “Bu, mürsel bir hadistir. Böyle bir hadis

⁶⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 12/452-453 (No. 12365-12368).

⁶⁵ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 12/453. Bu minvaldeki diğer örnekler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 8/165, 14/148.

⁶⁶ Ebû 'Abdullah Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs eş-Şâfi'î, *Müsnedü'l-imâm Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi'î* (Sencer b. 'Abdullah en-Nâsirî Tertibi), thk. Rif'at Fevzî 'Abdumuttalib (Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 2005), 1/571 (No. 426); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 8/87 (No. 7413).

⁶⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 8/87.

⁶⁸ Beyhakî, *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr*, 5/58 (No. 6837); a.mlf., *es-Sünenü'l-kebir*, 6/546 (No. 6219).

⁶⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 6/546.

⁷⁰ Ebû 'Abdullah Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs eş-Şâfi'î, *el-Ümm*, thk. Rif'at Fevzî 'Abdumuttalib (Mansura-Beyrut: Dâru'l-Vefâ'-Dâru İbn Hazm, 2019), 4/390.

⁷¹ Beyhakî, *el-Medhal*'de onun mürsellerinin kabul edileceğini ifade etmektedir. Bk. Beyhakî, *el-Medhal*, thk. 'Avvâme, 1/381-383 (No. 831-838).

⁷² Şâfi'î için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 11/133, 452-454. Ahmed b. Hanbel için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 11/454. Ayrıca *el-Medhal*'de İbn Şihâb ez-Zührî, Ebû İshak es-Sebî'î (öl. 127/745), A'meş (öl. 148/765), İbrâhîm et-Teymî (öl. 92/710-11), Yahyâ b. Ebû Kesîr, Süfyân b. 'Uyeyne (öl. 198/814) ve Süfyân es-Sevrî'nin (öl. 161/778) naklettiği mürsel hadisler hakkında kendinden önceki âlimlerin tenkitlerini aktarmaktadır. Bk. Beyhakî, *el-Medhal*, thk. 'Avvâme, 1/396-399 (No. 868-878).

⁷³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 21/409.

⁷⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 1/419 (No. 687).

hüccet olamaz.”⁷⁵ Dolayısıyla Beyhakî'nin Sa'îd b. el-Müseyyeb ile diğer tâbî'lerin mürsel hadisleri arasında fark görmediğinin ileri sürülmesi hatalı bir tespittir.⁷⁶ Ancak bununla birlikte o, diğer kibâr-ı tâbî'în'den olan kimseler gibi Sa'îd b. el-Müseyyeb'in naklettiği mürsel hadislerin kabul edilmesi için *er-Risâle*'den naklettiği karinelerin bulunması gerektiğini ve Şâfiî'nin de böyle düşündüğünü ifade etmektedir.⁷⁷

Bütün bu bilgilerin neticesinde Beyhakî'nin *el-Medhal* ve *es-Sünenü'l-kebir*'de mürsel hadislerin kabul edilmesi noktasında bazı görüşleri olsa da eserinde yaklaşık 260 tâbî'îden 1.000'e yakın mürsel hadis yer almaktadır. Bu çerçevede 'Urve b. ez-Zübeyr'den (öl. 94/713) 68, Sa'îd b. el-Müseyyeb'ten 66, İbn Şihâb ez-Zührî'den 61, el-Hasen el-Basrî'den 51, Muhammed b. 'Alî el-Bâkır'dan (öl. 114/733) 36, 'Atâ' b. Ebû Rabâh'tan 34, 'İkrime b. 'Abdullah'tan (öl. 105/723) 30, Mücâhid b. Cebr'den (öl. 103/721) 29 ve Tâvus b. Keysân'dan (öl. 106/725) 26 olmak üzere pek çok tâbî'îden mürsel hadis nakletmektedir. Burada görüldüğü gibi Beyhakî, Zührî gibi bazı tâbî'lerin mürsel hadislerinin bir değeri olmadığını söylese de kendisinden pek çok hadis nakletmiştir. Dolayısıyla mürsel hadisler konusunda Beyhakî'nin usûl açısından ele aldığı görüşleri *es-Sünenü'l-kebir*'de tatbik etmediği ya da dikkate almadığı görülmektedir. Ancak kendisinin de dediği gibi bu hadislere ahkâm konusunda değil de diğer hususlarda yer verdiği söylenebilirse de *es-Sünenü'l-kebir*'in daha ziyade fıkıhla alakalı olması nedeniyle bu fikri tutarlı kabul etmek pek mümkün görünmemektedir. Fakat benzer bir yaklaşımı Beyhakî'nin kendisinden mürsel hadis konusundaki görüşlerini *el-Medhal*'de aynen aktardığı Şâfiî'nin eserlerinde de bulunduğunu ifade etmek gerekmektedir. Çünkü onun fıkıh kitabı olan *el-Ümm*'de naklettiği beş bin civarındaki hadisin 487 tanesinin mürsel olduğu tespit edilmiştir.⁷⁸

3. *es-Sünenü'l-Kebîr*'de Mevsûl-Mürsel İlişkisi

Hadis edebiyatında hadis usûlü, 'ilel kitapları ile birlikte Tirmizî'nin *Sünen*'i ve Nesâî'nin *es-Sünenü'l-kebir*'inde mevsûl ile mürsel konusuna yer verilmekte ve konuyla alakalı örnekler yer almaktadır.⁷⁹ Bu konuda öne çıkan hadis kitaplarından biri de şüphesiz Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kebir*'idir. Ancak mevsûl-mürsel ilişkisi açısından *es-Sünenü'l-kebir* pek dikkate alınmamıştır. Bunun muhtemel nedeni, Beyhakî'nin eserinin diğer hadis kitaplarına göre oldukça geç telif edilmesi veya başka sebepler olabilir. Burada “mürsel” ile tâbî'ûnun sahâbeyi atlayarak Hz. Peygamber'den naklettiği hadis ve “mevsûl” ile muttasıl olarak Hz. Peygamber'den

⁷⁵ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 13/216-217 (No. 13013), 13/234, 17/576 (No. 17752), 18/176.

⁷⁶ Bk. Mansur Koçinkağ, “İmâm Şâfiî'nin Mürsel Hadis Anlayışı”, *Journal of Intercultural and Religious Studies* 7 (2014), 69.

⁷⁷ Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî el-Beyhakî, *Menâkıbu's-Şâfiî*, thk. es-Seyyid Ahmed Sakr (Kahire: Mektebetü Dâru't-Türâs, 1970), 2/32.

⁷⁸ Ramazan Doğanay, “Teori ile Pratik Arasında Mürsel Hadisle Amel: Şeybânî ile Şâfiî Özelinde”, *Hicri İkinci Asırda İslami İlimler-4*, ed. Hidayet Aydar vd. (Ankara: İksad Yayınevi, 2022), 11-15.

⁷⁹ Bu konuyla ilgili bk. Yılmaz, *Çağdaş Hadis Tartışmaları ve Muvatta'*, 187-212.

nakledilen hadis manasındaki kullanımları göz önünde bulundurulmuştur. Yani mürsel ıstılahı hakkındaki Beyhakî'nin kullandığı diğer manalar dikkate alınmamıştır.

Mürsel-mevsûl ilişkisi bağlamında Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kebir*'i incelendiğinde pek çok misalin olduğu görülecektir. Nitekim böyle bir araştırmanın sonucunda 254 yerde mürsel-mevsûl ilişkisinin ele alındığı tespit edilmiştir. Ancak bunların her birinde Beyhakî'nin bir tercihi olmamış, yani bazılarında bir nevi tevakkuf etmiştir. Tevakkuftan kasıt, hadisin mürsel ya da mevsûl hâlinde birisini seçmemesidir. Bu şekilde olanların sayısının 103 tane olduğu söylenebilir. Beyhakî, hadisin mevsûl ya da mürsel hâlini tercih etmediği yerlerde birbirinden farklı yaklaşımları olduğu görülmüştür. Ancak Beyhakî'nin bir tercihinin olduğu yerler üzerinde durmanın daha faydalı olacağı düşünülerek bu hususlara örnek vermeden ana hatlarıyla şu şekilde zikretmenin yeterli olacağı kanaatine varılmıştır: Kimi zaman hadisin mevsûl hâlini naklettikten sonra mürsel tarikine işaret etmektedir. Bazen de mürseline işaret etmesinin akabinde genellikle senetli ya da kısmen senetsiz olarak nakletmektedir.⁸⁰ Kimi zaman da ifade edilen hususun tam tersi bir durum olduğu görülmektedir.⁸¹ Ayrıca Beyhakî, peş peşe olmak üzere aynı hadisin hem mürsel hem de mevsûl hâlini rivayet etmektedir.⁸² Buna karşılık hadisin mürsel ve mevsûl tariklerinin her ikisini tenkit ettiği ya da ta'dil ettiğine nadiren de olsa

⁸⁰ Bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 1/59-60 (No. 70), 1/60-61 (No. 71), 2/20-21 (No. 808), 2/212 (No. 1132), 2/276-277 (No. 1244), 2/356 (No. 1394), 4/246-247 (No. 3353-3354), 4/287 (No. 3428), 5/38 (No. 4129), 5/85 (No. 4215-4216), 5/398-399 (No. 4806), 6/25 (No. 5254), 6/355 (No. 5888-5889), 6/374 (No. 5919), 6/624-625 (No. 6360-6361), 7/87-88 (No. 6492-6493), 7/102-103 (No. 6515), 7/305-307 (No. 6881-6882), 7/339 (No. 6939), 7/403 (No. 7063), 8/35-36 (No. 7338), 10/229-232 (No. 9854-9856), 10/432 (No. 10223), 10/565 (No. 10490), 11/523-524 (No. 11460), 12/260-261 (No. 12012), 14/25-26 (No. 13630), 14/231 (No. 13984), 14/510-511 (No. 14512-14514), 14/543 (No. 14580-14582), 15/147-148 (No. 14891-14892), 15/602 (No. 15684), 16/163-164 (No. 15982-15983), 16/594-595 (No. 16753), 17/319-320 (No. 17295-17297), 18/331 (No. 18252), 19/133-134 (No. 18852), 19/316-317 (No. 19170), 19/445-446 (No. 19425), 21/188 (No. 21136), 21/228-229 (No. 21216-21217), 21/250-251 (No. 21255-21256).

⁸¹ Bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 4/528-529 (No. 3882-3883), 6/365-367 (No. 5906-5908), 8/245-246 (No. 7711-7712), 8/457-458 (No. 8082), 10/375-376 (No. 10112), 11/247-248 (No. 10949-10950), 12/72-76 (No. 11673-11681), 12/329-330 (No. 12137-12139), 12/332 (No. 12142-12143), 13/152 (No. 12903), 13/308-309 (No. 13152-13153), 13/326-327 (No. 13181-13182), 13/396-398 (No. 13294-13296), 15/123-124 (No. 14852), 15/136 (No. 14873), 15/303 (No. 15179), 15/586 (No. 15652), 16/19-20 (No. 15728), 16/248-249 (No. 16138-16139), 16/302-303 (No. 16233-16235), 16/337-338 (No. 16297), 16/469-470 (No. 16548-16549), 17/112-113 (No. 16928), 17/325 (No. 17307), 19/464 (No. 19460), 20/394-395 (No. 20474), 21/149-150 (No. 21066).

⁸² Bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebir*, 4/430-431, 6/102-105 (No. 5405-5408), 6/519-520 (No. 6172-6173), 8/302-303 (No. 7800-7801), 10/42 (No. 9494-9495), 10/477-478 (No. 10313-10314), 10/564-565 (No. 10488-10489), 11/28-31 (No. 10539-10543), 12/386-387 (No. 12240-12242), 12/452-455 (No. 12365-12372), 15/7-8 (No. 14644-14645), 15/401 (No. 15351-15352), 16/331, 19/182-183 (No. 18921-18922), 19/409-410 (No. 19356-19357), 20/87-90 (No. 19904-19908), 20/117-118 (No. 19953-19956), 20/218-219 (No. 20142-20143).

rastlamak mümkündür.⁸³ Beyhakî'nin bir hadisin mevsûl ya da mürsel hâlini tercih etmemesine karşılık aynı rivayetin mevkûf hâlini sahih olarak kabul ettiği örnekler de bulunmaktadır.⁸⁴

Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr'*de mevsûl-mürsel ilişkisinin olduğu yerlerin bir kısmında herhangi bir tercihte bulunmasa da çoğunlukla hadisin mevsûl ya da mürsel olanını kabul etmektedir. Ancak böyle olanların çok az bir kısmında rivayetin mevsûl/muttasıl tarikini seçmekte ve doğrudan ya da çeşitli karinelere dayanarak daha ziyade mürsel olanını tercih etmektedir. Elbette ki bu yaklaşım, sadece Beyhakî'ye özel bir durum değildir. Çünkü 'ilel kitaplarında mevsûl ve mürsel olarak nakledilen rivayetlerin büyük çoğunluğu mürsel olarak kabul edilmektedir.⁸⁵ Ayrıca hadis âlimlerinin çoğunluğunun mürsel hadisi mevsûl hadise tercih ettiği de ifade edilmektedir.⁸⁶

*es-Sünenü'l-kebîr'*de mevsûl-mürsel ilişkisinin bulunduğu 254 yerin 103'ünde herhangi bir tercih yapmamasına karşılık 151'inde ya mürseli ya da mevsûlü seçmektedir. Burada ilk önce mürseli ve sonra mevsûlü tercih ettiği hadislerden bir kısmını zikrederek Beyhakî'nin bu konudaki yaklaşımı örneklerle ortaya konulacaktır:

3.1. Hadisin Mürsel Tarikini Tercih Etmesi

Yukarıda da ifade edildiği gibi bir hadisin *es-Sünenü'l-kebîr'*de hem mürsel hem de mevsûl olarak nakledilmesi hâlinde Beyhakî'nin tercihi genellikle mürselden yana olmuştur. Böyle olan durumların bir kısmında açık bir şekilde yani mürseli sahih, daha sahih, mahfûz, ma'rûf, meşhûr gibi lafızlarla kabul ettiğini göstermektedir. Diğerlerinde ise bazı delillere dayanarak yani dolaylı olarak mürsel tariki tercih ettiği söylenebilir. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr'*de 151 durumdan 131'inde hadisin mürsel tarikini mevsûl olana tercih etmektedir. 131 durumun 73 tanesinde ise açık bir şekilde mürseli kabul etmektedir. Bu örneklerin her birisi incelenmiş olmakla birlikte burada birkaç tanesine yer verilecektir:⁸⁷

⁸³ Bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 11/20-21 (No. 10523-10525), 12/426-428 (No. 12315-12317), 12/531-533 (No. 12524-12527), 15/607 (No. 15694-15695), 16/274-276 (No. 16180-16184), 17/576-577 (No. 17752), 18/182-183 (No. 18027-18028). Genelde durum böyle olsa da rehinin telef olması hâlinde borç düşmesi ile ilgili hadiste Beyhakî, bir tercih yapmakta ve zayıflık olsa da mürsel olan hadisin bu konuda asıl olduğunu ifade etmektedir. Bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 11/450-452 (No. 11334-11336).

⁸⁴ Bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/291-292 (No. 460-461), 3/317-318 (No. 2262-2263), 11/323-324 (No. 11085-11086), 12/439-441 (No. 12341-12344), 14/342-343 (No. 14197-14198), 15/204-205 (No. 14998), 18/177-178 (No. 18021), 21/432-433 (No. 21596-21598), 21/467-470 (No. 21680-21683).

⁸⁵ Yılmaz, *Çağdaş Hadis Tartışmaları ve Muvatta'*, 228.

⁸⁶ Nüreddîn 'İtr, *Menhecü'n-nakd fî 'ulûmi'l-hadîs* (Dımaşk-Beyrut: Dâru'l-Fikr-Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsır, 2009), 424.

⁸⁷ Zikredilen örnekler dışındaki Beyhakî'nin mürseli tercih ettiği yerler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/162 (No. 242), 1/413-414 (No. 678), 2/217-219 (No. 1141), 3/562-564 (No. 2692-2694), 3/594 (No. 2762), 4/37-38 (No. 2963-2966), 4/285-286 (No. 3424-3425), 4/372-373 (No. 3582-3585), 4/478 (No. 3794), 4/492-494 (No.

Birinci örnek: “İki çeşit fecir vardır: Birincisi, kurt kuyruğu gibi (dikey) olan fecir, namazı helal kılmaz ve yeme-içmeyi de haram kılmaz. İkincisi, ufukta yatay bir şekilde yayılan fecir, namazı helal ve yeme-içmeyi de haram kılar.”⁸⁸ hadisini Muhammed b. ‘Abdurrahman b. Sevbân→Câbir b. ‘Abdullah’tan nakleden Beyhakî, devamında bunun mevsûl olduğunu ifade etmekte, daha sonra ise mürsel olarak da rivayet edildiğini ve mürsel hâlinin daha sahih olduğunu söylemektedir. Akabinde hadisi sahâbî râvîsi Câbir b. ‘Abdullah (öl. 78/697) olmadan Muhammed b. ‘Abdurrahman b. Sevbân’dan (öl. ?) aktarmaktadır.⁸⁹

İkinci örnek: “İmamın arkasında asla kıraat yapılmaması görüşünde olan kimseler” adlı bâb başlığında Beyhakî, ilk olarak Câbir b. ‘Abdullah’tan şu hadisi nakletmektedir: Rasûlullah, namaz kıldırırken cemaatten birisi de içinden Kur’ân okuyordu. Hz. Peygamber’in ashâbından bir adam, onun Kur’ân okumasını engel olmaya başladı. Namaz bitince kıraat yapan adam, diğerine “Rasûlullah’ın arkasında kıraat yapmama engel mi oluyorsun?” diyerek tartışmaya başladılar. Bu durum, Hz. Peygamber’e arz edilince şöyle buyurmuştur: “Bir kimse, imamın arkasında namaz kılıyorsa imamın kıraati kendi kıraati olur.”⁹⁰ Beyhakî, hadisin devamında bu hadisi bir grubun Ebû Hanîfe’den (öl. 150/767) mevsûl olarak rivayet ettiğini, ancak ‘Abdullah b. el-Mübârek’in (öl. 181/797) Câbir b. ‘Abdullah olmadan mürsel şeklinde naklettiğini ve bunun mahfûz olduğunu ifade ederek hadisi ‘Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd’dan (öl. 82/701) aktarmaktadır. Mürsel olan hadisin akabinde ise hadisin yine

3827), 5/36 (No. 4125), 5/326-327 (No. 4672-4674), 6/170-171 (No. 5535-5539), 7/188-189 (No. 6667), 7/308-310 (No. 6885-6889), 7/422-423 (No. 7102-7103), 8/101-102 (No. 7440-7441), 8/214-215 (No. 7646-7647), 8/594-595 (No. 8324-8325), 9/23-24 (No. 8370), 9/215-217 (No. 8711-8713), 9/236-237 (No. 8753), 9/373-374 (No. 8986-8988), 9/521-522 (No. 9281-9282), 10/387-388 (No. 10136-10137), 11/6-7 (No. 10495-10496), 11/85-86 (No. 10631-10632), 11/104 (No. 10665-10666), 11/181-183 (No. 10826-10828), 11/448-450 (No. 11329-11333), 11/473-474 (No. 11372-11373), 12/191-192 (No. 11879-11880), 11/234-235 (No. 11967-11968), 12/391-392 (No. 12250), 13/48-49 (No. 12737-12738), 13/215-217 (No. 13011-13014), 13/544-546 (No. 13524-13527), 14/72 (No. 13711-13712), 14/125-126 (No. 13801), 14/125-126 (No. 13803), 14/135-137 (No. 13822-13825), 14/321-325 (No. 14158-14164), 14/414-416 (No. 14328-14330), 15/180-186 (No. 14952-14964), 15/240 (No. 15058), 15/261-262 (No. 15096-15097), 15/412-413 (No. 15372), 16/284-285 (No. 16198-16200), 17/143-144 (No. 16984-16985), 17/209-210 (No. 17090), 17/334-335 (No. 17325-17327), 17/518-519 (No. 17647-17648), 17/524-525 (No. 17658-17659), 19/510-513 (No. 19562-19567), 19/551-552 (No. 19645), 20/24-25 (No. 19790-19791), 20/36-37 (No. 19812-19813), 20/41-42 (No. 19820-19822), 20/83-84 (No. 19898-19899), 20/264-265 (No. 20226-20227), 20/272-273 (No. 20241-20242), 20/370 (No. 20425-20426), 21/62-64 (No. 20894-20898), 21/198 (No. 21153), 21/258-260 (No. 21269-21270), 21/424-427 (No. 21576-21579).

⁸⁸ el-Hâkim en-Neysâbûrî, *el-Müstedrek*, 1/304 (No. 688); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/62 (No. 1787).

⁸⁹ Ebü'l-Hasen ‘Alî b. ‘Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, thk. Şu‘ayb el-Arna‘ût vd. (Beyrut: Mü‘essesetü’r-Risâle, 2004), 1/505 (No. 1053); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/63 (No. 1788).

⁹⁰ Beyhakî, *Ma‘rifetü’s-sünen ve’l-âsâr*, 3/79 (No. 3761); a.mlf., *es-Sünenü'l-kebîr*, 4/20 (No. 2935).

mürsel olarak başka tariklerine işaret etmektedir: Hadisi 'Alî b. el-Hasen b. Şakîk de (öl. 225/839) İbnü'l-Mübârek'ten aynı şekilde rivayet etmiştir. Yine 'Alî b. el-Hasen dışındaki birisi, Süfyân b. Sa'îd es-Sevrî ve Şu'be b. el-Haccâc'tan (öl. 160/776) böyle nakletmiştir. Yine Mansûr b. el-Mu'temir (öl. 132/750), Süfyân b. 'Uyeyne, İsrâ'îl b. Yûnus (öl. 160/777), Ebû 'Avâne (el-Vaddâh b. 'Abdullah) (öl. 176/792), Ebü'l-Ahves (Sellâm b. Selîm) (öl. 179/795), Cerîr b. 'Abdulhamîd (öl. 188/804) ve sika sağlam (es-sikât el-esbât) olan diğer kimseler, aynı şekilde rivayet etmiştir. Ancak el-Hasen b. 'Umâre (öl. 153/770), Mûsâ b. Ebû 'Â'îşe'den (öl. ?) mevsûl olarak nakletmiştir ki, el-Hasen b. 'Umâre ise metrûk bir kimsedir."⁹¹

Üçüncü örnek, İbnü's-Sebbâk'ın (öl. 81/700) Hz. Peygamber'den naklettiğine göre O'nun Cuma günü insanlara hutbe verirken buyurduğu şu hadistir: *"Ey Müslümanlar! Bugün, Allah'ın Müslümanlara bayram kıldığı bir gündür. Bu yüzden böyle bir günde yıkanın. Kokusu olanın bunu sürünmesinde bir sakınca yoktur. Dişlerinizi de misvaklayın."*⁹² Beyhakî, bu hadisin doğrusunun mürsel olarak rivayet edilmesi olduğunu ifade etmekte ve mevsûl olarak da nakledildiğini, ancak vasl edilmesinin sahih olmadığını söyleyip devamında Ebû Hureyre'den (öl. 58/678) hadisi aktarmaktadır.⁹³

Dördüncü örnek, şuf'a konusuyla ilgili Ebû Hamza es-Sükkerî→'Abdül'azîz b. Rufey'→İbn Ebû Müleyke→İbn 'Abbâs'tan nakledilen Hz. Peygamber'in buyurduğu şu hadistir: *"Ortak, şuf'a hakkına sahiptir. Her türlü şeyde de şuf'a hakkı vardır."*⁹⁴ Beyhakî, devamında hadisin başka bir mevsûl tarikine de yer verdikten sonra Dârekutnî'den (öl. 385/995) şunları aktarmaktadır: *"Şu'be b. el-Haccâc, İsrâ'îl b. Yûnus, 'Amr b. Ebû Kays (öl. ?) ve Ebû Bekir b. 'Ayyâş (öl. 193/809), Ebû Hamza'ya (öl. 167/783) muhalefet ederek hadisi mürsel olarak 'Abdül'azîz b. Rufey'→İbn Ebû Müleyke'den rivayet etmiştir. Doğrusu da hadisin mürsel olarak nakledilmesidir. Ebû Hamza, hadisin senesinde hata yapmıştır."*⁹⁵

⁹¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 4/20-21 (No. 2936). el-Hasen b. 'Umâre'ye sadece Beyhakî değil, aynı zamanda önde gelen birçok muhaddis de metrûk demektedir. Bk. Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn 'Abdurrahman b. 'Alî b. Muhammed İbnü'l-Cevzî el-Bağdâdî, *Kitâbu'd-Du'afâ' ve'l-metrûkîn*, thk. Ebü'l-Fidâ' 'Abdullah el-Kâdî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986), 1/207.

⁹² Ebû 'Abdullah Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebû 'Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Fu'âd 'Abdulbâkî (Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Türâsî'l-'Arabîyye, 1995), "et-Tahâret", 113; Şâfi'î, *el-Müsned*, 1/392 (No. 275); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 6/432 (No. 6026).

⁹³ Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Târik b. 'Avdullah b. Muhammed-'Abdülmuhsin b. İbrâhîm el-Hüseynî (Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1995), 3/372 (No. 3433); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 6/432-433 (No. 6027).

⁹⁴ Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh (Sünenü't-Tirmizî)*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2010), "el-Ahkâm", 34 (No. 13719; Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 6/94 (No. 6259); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 12/89 (No. 11708).

⁹⁵ Dârekutnî, *es-Sünen*, 5/398 (No. 4525); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 12/89-90 (No. 11710).

Beşinci örnek ise bekar olan bir kızın evlendirilmesi hakkındaki hadistir. İbn ‘Abbâs’tan (öl. 68/687-88) naklen onun anlattığına göre bekar olan birinin Hz. Peygamber’e gelip istemediği hâlde babasının kendisini evlendirdiğini haber vermiş ve Hz. Peygamber de onu evli kalıp kalmama noktasında muhayyer bırakmıştır.⁹⁶ Beyhakî, devamında Cerîr b. Hâzım’ın (öl. 170/786) Eyyûb es-Sahtiyânî’den (öl. 131/749) nakletmesinde hata ettiği bir hadis ve mahfûz olanın Eyyûb es-Sahtiyânî→‘İkrime→Hz. Peygamber tarikiyle mürsel olarak nakledilmesi olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Ebû Dâvud’un da hadisi İbn ‘Abbâs’ı zikretmeden böyle rivayet ettiğini ve sonunda “Hadis bu şekilde nakledilmiştir ve mürsel ma’rûftur.” dediğini aktarmaktadır.⁹⁷ Beyhakî, daha sonrasında hadisin mevsûl olan diğer tariklerine de yer vermekte ancak doğru/sahih olanın mürsel olarak nakledilmesi gerektiğini her defasında zikretmektedir.⁹⁸

Beyhakî’nin hadisin mürsel hâlini mevsûle tercih etmesine dair vereceğimiz son örnek, Muhammed b. Cübeyr b. Mut’im’in (öl. 100/718) babası Cübeyr b. Mut’im’den (öl. 59/678-79) naklettiği şu hadistir: Hz. Peygamber, ashâbına âmâ bir kimse hakkında şöyle buyurmuştur: “*Haydi Benî Vâkıfa gidip orayı gören adamı ziyaret edelim.*”⁹⁹ Beyhakî, akabinde hadisin mevsûl olarak böyle rivayet edildiğini söylemekte, ancak sahîh olanın Süfyân b. ‘Uyeyne→‘Amr b. Dînâr→Muhammed b. Cübeyr b. Mut’im→Hz. Peygamber şeklinde mürsel olarak nakledilmesi görüşündedir.¹⁰⁰

Beyhakî, bu misallerde açık bir şekilde bir hadisin mürsel hâlini mevsûle tercih etmektedir. Ancak bir kısmında mevsûl olana karşılık hadisin mürsel tarikini sahîh olarak kabul ettiğini gösteren net bir ifadesi olmasa da bazı karinelere dayanarak mürsel hâlini tercih ettiğini gösteren hadisler de bulunmaktadır. *es-Sünenü’l-kebîr*’de dolaylı olarak bir hadisin mürsel tarikini mevsûle tercih ettiği hususların sayısı 58 olup bazı örnekler şöyledir:

1. *Hadisi çoğunluğun mürsel olarak nakletmesi nedeniyle tercih etmek*: Beyhakî, *el-Medhal*’de konuyla ilgili şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: “Doğru sözlü bir râvî, bir konuda merfû’ ve mevsûl bir hadis rivayet eder. Pek çok sika râvî veya daha sağlam ve daha hafız olan kimseler de ya munkatı’ ya mevkûf ya öncekinin naklettiği hadisin manasına muhalif ya da bir kısmı merfû’ ve bir kısmı mevkûf olan bir hadis

⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/275 (No. 2469); İbn Mâce, “en-Nikâh”, 12 (No. 1785); Ebû Dâvud “en-Nikâh”, 24 (No. 2096); Beyhakî, *es-Sünenü’l-kebîr*, 14/116-117 (No. 13786).

⁹⁷ Ebû Dâvud “en-Nikâh”, 24 (No. 2097).

⁹⁸ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kebîr*, 14/117-119 (No. 13787-13788).

⁹⁹ Ebû Bekir Ahmed b. ‘Amr b. ‘Abdülhâlik el-Bezzâr el-Basrî, *el-Bahru’z-zehhâr el-ma’rûf bi-Müsnedi’l-Bezzâr*, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah vd. (Beirut-Medine: Mü’essesetü’l-‘Ulûmi’l-Kur’ân-Mektebetü’l-‘Ulûm ve’l-Hikem, 1988-2009), 8/349 (No. 3425); Ebû’l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, thk. Hamdî ‘Abdülmeccid es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1983), 2/124 (No. 1533-1534); Beyhakî, *es-Sünenü’l-kebîr*, 21/60 (No. 20890).

¹⁰⁰ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kebîr*, 21/60.

nakleder. Böyle bir durumda hüküm, daha çok ve daha sağlam olana göredir. Bunlardan uzak olan rivayet ise vehme hamledilir.”¹⁰¹ Dolayısıyla bir hadisin mürsel ya da mevsûl tarikinden hangisini daha çok kimse naklederse Beyhakî'nin onu tercih ettiği söylenebilir. Bu hususa misal olarak şu hadis verilebilir: ‘Âsım el-Ahvel’in (öl. 142/759) Ebû ‘Osmân en-Nehdî’den (öl. 100/718-19) naklettiğine göre Rasûlullah, Bilâl’e “*Benden önce âmin deme.*” buyurmuştur.¹⁰² Beyhaki, aynı şekilde ‘Abdolvâhid b. Ziyâd’ın (öl. 187/802) hadisi ‘Âsım el-Ahvel’den mürsel olarak rivayet ettiğini, ancak zayıf bir senetle ‘Âsım el-Ahvel→Ebû ‘Osmân en-Nehdî→Selmân el-Fârisi senediyle (mevsûl) zikretmekte ve bu tariki “bir şey değil/لَيْسَ بِشَيْءٍ” diye tenkit edip sika olan grubun/cemaatin ‘Âsım el-Ahvel’den Selmân el-Fârisî (öl. 36/656) olmadan mürsel olarak rivayet ettiğini belirtmektedir.¹⁰³

2. *Râvîsi sika veya senedi sağlam olması nedeniyle hadisin mürsel hâlini tercih etmek:* Beyhakî'nin az da olsa bazen hadisin mürsel tarikini nakleden râvîyi sika ya da senedini sahih kabul ederek mevsûle tercih ettiği söylenebilir. Meselâ, Ümmü Seleme'nin (öl. 62/681) naklettiğine göre Rasûlullah, kıllarını almak için hamam otunu kullanmış ve avret yerine onu kendi eliyle sürmüştür.¹⁰⁴ Beyhakî, Kâmil Ebû'l-‘Âlâ'nın (öl. ?) bu hadisi müsned/mevsûl olarak rivayet ettiğini, ancak ondan daha sika olan birisinin ise mürsel olarak naklettiğini söylemekte ve Hâbîb b. Ebû Sâbit'ten (öl. 122/739) mürsel bir şekilde aktarmaktadır.¹⁰⁵ Bir başka misal ise Ebû Üzeyne es-Sadeff'nin (öl. ?) rivayet ettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: “*En hayırlı kadınlarınız, Allah'a karşı takvalı olduktan sonra sevecen, doğurgan, uyumlu ve paylaşımcı olanlarınızdır...*”¹⁰⁶ Beyhakî, mevsûl olarak bu şekilde hadise yer verdikten sonra sahih bir senetle Süleymân b. Yesâr'ın (öl. 107/725) Hz. Peygamber'den mürsel olarak rivayet ettiğini ifade etmektedir.¹⁰⁷ Beyhakî'nin her ne kadar hadisin mevsûl olanı hakkında bir tenkidi olmasa da mürsel olanı ta'dîl etmesi ve onun hadisin mevsûl hâline karşılık çoğunlukla mürsel olanı tercih etmesi nedeniyle bu hadiste de görüşünün mürselden yana olduğu söylenebilir.

¹⁰¹ Beyhakî, *el-Medhal*, thk. 'Avvâme, 1/267 (No. 576).

¹⁰² Ebû Bekir 'Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musanef -Ma'mer b. Râşid'in el-Câmi'* ile birlikte-, thk. Habîburrahman el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1983), 2/96 (No. 2636); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 39/315 (No. 23883); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/356 (No. 2332).

¹⁰³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/356. Beyhakî'nin mürsel hâlini bu nedenden dolayı tercih ettiği diğer hadisler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/161 (No. 240), 2/58 (No. 1782), 2/379 (No. 1440), 3/298-299 (No. 2224), 4/173 (No. 3220), 6/172-173 (No. 5541), 6/372 (No. 5916), 8/189 (No. 7599), 8/441-443 (No. 8053-8037), 10/196 (No. 9788), 15/163-164 (No. 14921-14922), 19/461 (No. 19454-19455), 20/507 (No. 20683).

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebû Dâvud et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. 'Abdülmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 1999), 3/183 (No. 1715); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/434 (No. 709).

¹⁰⁵ 'Abdurrezzâk b. Hemmâm, *el-Musanef*, 1/292 (No. 1127); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/434 (No. 710).

¹⁰⁶ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 14/11-12 (No. 13607).

¹⁰⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 14/12.

3. *Hadisin mevsûl hâlinin zayıf olması, sahih veya mahfûz olmaması gibi sebeplerden dolayı mürsel hâlini tercih etmek:* Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*'de sık sık hadisin mürsel tarikini zikredip sıhhati hakkında herhangi bir şey dememekte, ancak buna karşılık mevsûl olanını tenkit etmekte ve böylece dolaylı olarak mürsel hâlini tercih etmektedir. Meselâ, İbn Ebû Hasme'nin (öl. ?) naklettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: “*Kureyşlilere dini öğretmeyin, siz onlardan öğrenin. Kureyşlilerin önüne geçmeyin, ama onlardan da geri durmayın. Kureyşli bir kimse, isabetli görüş bakımından diğer kimselerden iki kişi gücündedir.*”¹⁰⁸ Beyhakî, hadisin mürsel olduğunu ancak mevsûl olarak da rivayet edildiğini, fakat bunun sağlam olmadığını ifade etmektedir.¹⁰⁹ Bir başka örnek ise şudur: Sa'îd b. el-Müseyyeb'in naklettiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: “*(Sabah namazında) ezandan sonra iki rekât nafile namaz vardır.*”¹¹⁰ Beyhakî, devamında bu hadisin Ebû Hureyre'nin zikredilmesiyle mevsûl olarak rivayet edildiğini, ancak vasl edilmesinin sahih olmadığını belirtmektedir.¹¹¹

4. *Hadisin mevsûl tarikinin râvîsi ya da senedi zayıf olduğu için mürsel hâlini tercih etmek:* Bu başlık ile yukarıdaki başlık arasında bir benzerlik olsa da öncekinde hadisin kendisi hakkında sebebini açıklamadan hüküm verirken burada senedini ya da râvîsini tenkit etmektedir. Beyhakî, bir hadisin mürsel ve mevsûl olarak nakledilmesi hâlinde mürsel hadisin senedi ya da râvîsi hakkında herhangi bir şey dememesine karşılık mevsûl olan tarik için bu tarz tenkitleri bulunmaktadır. Meselâ, Ebû Hureyre'den nakledildiğine göre Rasûlullah şöyle buyurmuştur: “*Bir kimse, Müslüman olurken sahip olduğu mallar yine kendisinin olur.*”¹¹² Beyhakî, hadisin senedinde yer alan Yâsîn b. Mu'âz ez-Zeyyât'ın (öl. ?) zayıf olduğunu ifade etmekte¹¹³

¹⁰⁸ Ebû 'Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî, *el-Câmi'* -'Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın *el-Musannef*'inin 10. ve 11. cildi-, thk. Habîburrahman el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1983), 11/54 (No. 19893); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 6/81 (No. 5362).

¹⁰⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 6/81. Beyhakî'nin bu şekilde hadisin mürsel tarikini tercih ettiği yerler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/253-254 (No. 394), 3/81, 3/209-210 (No. 2054-2055), 5/127 (No. 4299), 5/142-144 (No. 4329-4332), 5/244-245 (No. 4516-4517), 6/81 (No. 5362), 6/331-332, 7/222-223 (No. 6730-6731), 9/327-329 (No. 8908-8912), 10/71-72 (No. 9547), 12/247 (No. 11992), 12/525-526 (No. 12513), 13/59-60 (No. 12764-12767), 13/78 (No. 12797), 14/499-500 (No. 14492-14494), 15/208-209 (No. 15004-15005), 16/85-86 (No. 15847-15848), 16/180-181 (No. 16016), 17/320-321 (No. 17298-17299), 18/469-470 (No. 18469), 18/511-512 (No. 18524), 19/599-600 (No. 19732-19733), 21/131-132 (No. 21027), 21/205 (No. 21170), 21/368-372 (No. 21461-21466).

¹¹⁰ 'Abdurrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, 3/53 (No. 4756); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 5/237 (No. 4504).

¹¹¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 5/237.

¹¹² Ebû Ya'lâ Ahmed b. 'Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *Müsnedü Ebû Ya'lâ el-Mevsilî*, thk. Hüseyin Selîm Esed (Dimaşk: Dâru's-Sekâfeti'l-'Arabiyye, 1992), 10/226-227 (No. 5847); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 18/366-367 (No. 18306).

¹¹³ Birçok âlim de Yâsîn b. Mu'âz'ı tenkit etmektedir. Bk. Ebû Ahmed 'Abdullah b. 'Adiyy b. 'Abdullah el-Cürcânî, *el-Kâmil fî du'afâ'i'r-ricâl*, thk. Mâzin es-Sersâvî (Beyrut: Mektebetü'r-Rüşd, 2012), 10/493-497; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed İbn Hacer el-'Askalânî, *Lisânu'l-mîzân*, thk. 'Abdülfettâh Ebû Gudde (Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 2002), 8/411-413.

ve İbn Ebû Müleyke (öl. 117/735) ile 'Urve b. ez-Zübeyr'den mürsel olarak nakledildiğini belirtmektedir.¹¹⁴ Beyhakî'nin mevsûl olan tarikin senedini tenkit edip mürsel olanı hakkında herhangi bir şey demediği hususa misal ise şudur: el-Hasen el-Basrî'nin naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Kim Kur'ân'dan bir sûre üzerine yemin ederse o sûrenin her bir âyeti için de yalan yere yemin etmiş olur. Dileyen kimse yeminini tutar, iyilik etmiş olur. Dileyen kimse de yeminini tutmaz, günahkâr olur.*”¹¹⁵ Beyhakî, hadisin Mücâhid b. Cebr'den gelen bir başka mürsel tarikine işaret ettikten sonra Sâbit b. ed-Dahhâk'tan (öl. 45/665) merfû' mevsûl olarak da rivayet edildiğini, ancak senedinin zayıf olduğunu ifade etmektedir.¹¹⁶

Zikredilen bu örneklerle göre Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*'de hadisin mevsûl hâlini tenkit ederek ya da mürsel olanı ta'dîl ederek sanki dolaylı olarak tercihini belirtmektedir. Bununla birlikte bazen kendisi de açık bir şekilde böyle bir yaklaşım sergilemektedir. Meselâ, 'Atâ' b. Yesâr'ın (öl. 103/721) mürsel olarak Hz. Peygamber'den namazda kıldığı rekât sayısında şüpheye düşen kimse hakkındaki hadisi naklettikten sonra Hişâm b. Sa'd'ın (öl. 160/776) Ebû Sa'îd el-Hudrî'yi (öl. 74/693-94) zikrederek (mevsûl olarak) rivayet ettiğini, ancak Bahr b. Nasr el-Havlânî (öl. 267/880) ve başkalarının İbn Vehb'ten (öl. 197/813) mürsel tarihi naklettiğini ifade etmekte, akabinde hadisin mevsûl olan hâlini aktarıp Müslim'in *es-Sahîh*'inde¹¹⁷ yer verdiğine işaret etmektedir. Bütün bunlardan sonra Beyhakî, bir tercih yaparak Bahr b. Nasr'ın naklettiği (mürsel) rivayetin “sanki daha sahih/صَحِّحًا” olduğunu belirtmektedir.¹¹⁸

3.2. Hadisin Mevsûl Tarikini Tercih Etmesi

Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*'de 254 yerde bir hadisin hem mürsel hem de mevsûl tarikine yer vermiştir. Bunlardan 103'ünde herhangi bir tercihi olmamasına karşılık 131'inde doğrudan ya da dolaylı olarak hadisin mürsel hâlini seçmiştir. Geriye kalan 20 yerde ise yine mürselde olduğu gibi 10 tanesinde net bir şekilde hadisin mevsûl tarikini sahih kabul etmekte ve kalan 10'unda ise bazı karinelere dayanarak mevsulü tercih ettiği görülmektedir. Bu başlıkta her iki duruma birer tane örnek verilip diğerlerinin yerlerine işaret edilecektir:

¹¹⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 18/367. Beyhakî'nin mevsûl tarikin râvîsini tenkit edip mürseli dolaylı olarak tercih ettiği diğer hadisler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 3/124-125 (No. 1896-1897), 4/49-50, 8/87-88 (No. 7413-7414), 8/108-109 (No. 7449), 9/273 (No. 8821), 16/153-154 (No. 15963-15966), 19/37-39 (No. 18705-18706), 21/528-529 (No. 21812-21813).

¹¹⁵ 'Abdurrezzâk b. Hemâm, *el-Musannef*, 8/473 (No. 15949); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 20/103 (No. 19926-19927).

¹¹⁶ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 20/103. Beyhakî'nin bu şekildeki diğer tercihleri için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 1/116 (No. 163-164), 7/268 (No. 6807), 7/270 (No. 6811), 8/147-148 (No. 7520-7521).

¹¹⁷ Müslim, “el-Mesâcid ve mevâdi'ü's-salât”, 88.

¹¹⁸ Mâlik b. Enes, “es-Salât,” 62; Ebû Dâvud, “es-Salât”, 196 (No. 1026); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 4/512-513 (No. 3858-3859).

Beyhakî'nin doğrudan hadisin mevsûl hâlini tercih etmesi: *es-Sünenü'l-kebîr*'de Cuma günü gusûl almakla ilgili nakledilen hadis, bu hususa örnek olarak verilebilir: İbn 'Ömer'in (öl. 73/693) anlattığına göre Hz. 'Ömer, Cuma günü insanlara hutbe verirken Rasûlullah'ın ashâbından ve ilk muhacirlerden olan bir adam geldi. Hz. 'Ömer, ona "Vaktin farkında mısınız?" diye sorunca adam şöyle cevap verdi: "Bugün çok meşguldüm. Ezanı işittiğimde evime gelip abdest almaktan daha fazlasını yapamadım." Bunun üzerine Hz. 'Ömer ise şu şekilde karşılık verdi: "Abdest alman zaten gereklidir. Ama biliyorsun ki, Rasûlullah, gusûl almayı da emretmişti." Beyhakî, hadisi Buhârî'nin *es-Sahih*'inde¹¹⁹ naklettiğine işaret etmekte ve Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'da¹²⁰ senedinde 'Abdullah b. 'Ömer'i zikretmediği mürsel bir hadis olarak rivayet ettiğini belirtmekte, ayrıca *Muvatta*' dışında mevsûl olarak rivayet ettiğini ve mevsûl hâlinin sahih olduğunu ifade etmektedir.¹²¹

Beyhakî'nin dolaylı olarak hadisin mevsûl hâlini tercih etmesi: *es-Sünenü'l-kebîr*'de "hacda istisna" adlı bâb başlığında Hişâm b. 'Urve'nin babası ('Urve b. ez-Zübeyr)'den naklettiği hadis, bu hususa örnek olarak zikredilebilir: Hz. Peygamber, Dubâ'a bnt. ez-Zübeyr'le karşılaşınca ona "Hac yapmak istemiyor musun?" diye sorunca Dubâ'a da "Ben hastayım." cevabını vermiş ve bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Hacca git ve 'Beni haccı eda etmekten engelleyeceğin yer ihramdan çıkacağı yer olsun.' diye şart koş."¹²² Beyhakî, devamında bu hadisin başka versiyonlarla Hz. Peygamber'den sabit olarak geldiğini ve Süfyân b. 'Uyeyne'nin Hişâm b. 'Urve'den mevsûl olarak ('Urve b. Zübeyr→'Â'îşe) nakledildiğini işaret edip aktarmakta, sonrasında ise 'Abdulcebbâr b. el-'Alâ'nın (öl. 248/862) Süfyân b. 'Uyeyne'den naklen hadisi vasl ettiğini ve sika biri olduğunu,¹²³ başka birisinin ise mürsel şeklinde rivayet ettiğini, ayrıca Hammâd b. Üsâme (öl. 201/816) ile Ma'mer b. Râşid'in de hadisi mevsûl naklettiğini söylemektedir.¹²⁴ Beyhakî, burada hem hadisi

¹¹⁹ Ebû 'Abdullah Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahih*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût vd. (Beyrut: er-Risâletü'l-İlmiyye, 2011), "el-Cum'a", 2 (No. 878).

¹²⁰ Mâlik b. Enes, "el-Cum'a", 3.

¹²¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 2/366-367 (No. 1417). Bu şekilde olan diğer örnekler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 2/501-502 (No. 1671), 3/70-71 (No. 1806), 3/83-84 (No. 1824-1825), 4/578-579 (No. 3965), 8/494-496 (No. 8139-8141), 9/192-193 (No. 8708-8709), 10/292-293 (No. 9965), 14/240-242 (No. 14004-14008), 18/179-182 (No. 18023-18026).

¹²² Ebû Bekir Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Neysâbü'rî, *Sahihu İbn Huzeyme*, thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 2003), 2/1236 (No. 2602); Dârekutnî, *es-Sünen*, 3/220 (No. 2429); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 10/420-421 (No. 10194-10195).

¹²³ 'Abdulcebbâr b. el-'Alâ'nın sika olduğuna dair bk. Ebû 'Abdullah Muhammed b. Ahmed b. 'Osmân ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984), 11/401-402; Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. 'Abdurrahman b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1988), 16/390-393.

¹²⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 10/421. Beyhakî'nin hadisin mevsûl tarikini ta'dîl ederek dolaylı olarak tercih ettiği yerler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 4/337-338 (No. 3519-3521), 7/340 (No. 6940), 9/386-387 (No. 9013), 16/215-216 (No. 16080), 18/175-176 (No. 18018). Beyhakî'nin hadisin mevsûl tarikini pek çok kimse nakletmesi

mevsûl olarak rivayet edeni ta'dîl etmekte hem de mürsele göre daha çok kimsenin hadisi mevsûl olarak rivayet ettiğini göstermekte, dolaylı olarak mevsûl tariki tercih etmektedir.

SONUÇ

Hicrî beşinci asrın önde gelen âlimlerinden olan Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kebîr'i* Hz. Peygamber'in hadislerinden bir kısmının mevsûl ya da mürsel tarihlerine yer vermesi ve bunların hakkında değerlendirmeler yapılması, sahih hadislerle ulaşmak açısından oldukça önemlidir. Çünkü hadis, İslâm dininin temel kaynaklarından biridir. Dolayısıyla bir hadisin sahih hâlini tespit etmek gerekmektedir. Bu minvalde Beyhakî'nin hadis usûlü görüşlerinin yer aldığı *es-Sünenü'l-kebîr'e* yazdığı mukaddimesi *el-Medhal*'in ilk cildinin ortaya çıkmasıyla onun mürsel hadisleri kabul etmeyenler grubunda değil de Şâfi'î gibi belli şartlar dâhilinde mürsel hadisi kabul eden âlimler zümresinde değerlendirmek gerekmektedir. Zira Beyhakî'nin *el-Medhal*'de mürsel hadis konusunu tamamen Şâfi'î'nin *er-Risâle*'sinden aktarıp aynı şekilde benimsemediği ve herhangi bir itiraz yöneltmediği görülmüştür. O, kibar-ı tâbi'î'nin naklettiği mürsel hadisleri bazı karinelerin desteklemesi hâlinde ahkâm konularında kabul ettiği ve sigar-ı tâbi'î'nin naklettiği mürsel hadisleri ise ahkâm konularında reddettiğini, ama ahkâmla alakası olmayan dua, tergîb-terhîb, megâzî ve benzeri konularda kabul edilebileceğini söylese de *es-Sünenü'l-kebîr*'de naklettiği bine yakın mürsel hadis nedeniyle Beyhakî'nin teoride ileri sürdüğü şartları dikkate almadığı tespit edilmiştir. Çünkü *es-Sünenü'l-kebîr*, ahkâmla ilgili bir hadis kitabıdır ve Beyhakî de naklettiklerini kabul etmeyeceğini söylediği birçok tâbi'î'den mürsel hadislere yer vermektedir. Dolayısıyla Şâfi'î mezhebinde önemli bir konumu olan ve kendisinden sonraki Şâfi'î âlimleri etkileyen Beyhakî'nin böyle bir yaklaşım sergilemesi dikkat çekmektedir. Ancak mürsel hadis konusunda kendisinden çokça etkilendiği Şâfi'î'nin de bir fıkıh kitabı olan *el-Ümm*'de birçok mürsel hadis bulunduğu görülmüştür. Buna karşılık Beyhakî tarafından Şâfi'î'nin mürsel hadisin kabul edilmesiyle ilgili görüşlerinin tekrar ifade edilmesinin onun fikirlerinin yerleşmesi açısından etkili olduğu söylenebilir.

Beyhakî, mürsel hadisi "*Tâbi'ûn ile etbâ'dan (tebe-i tâbi'în) birisinin kendisinden naklettiği kimsenin adını zikretmeden Hz. Peygamber'den naklettiği hadislerdir.*" şeklinde tanımlamakla birlikte mürsel kavramını farklı anlamlarda kullandığı sonucuna ulaşmıştır: Tâbi'ûnun naklettiği hadisler, tebe-i tâbi'î'nin naklettiği hadisler, senetteki bir râvînin mübhem olduğu hadisler ve munkatî' hadisler. Ayrıca munkatî' kelimesini de başka manalarının yanı sıra mürsel hadisler için de kullandığı tespit edilmiştir. Mevsûl kavramını ise muttasıl manasında hem merfû' hem de mevkûf hadisler için kullandığı görülmüştür.

Mevsûl-mürsel ilişkisi açısından *es-Sünenü'l-kebîr* incelendiğinde 254 yerde ilgili konuya temas edildiği görülmüştür. Bu yerlerin 103'ünde herhangi bir tercih

nedeniyle dolaylı olarak tercih ettiği yerler için bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-kebîr*, 9/192-193 (No. 8675), 14/110 (No. 13775).

yapmayıp tevakkuf etmiş, yani hadisin mürsel ya da mevsûl hâlini nakletmiş ya da işaret etmiştir. Buna karşılık 151’inde ise hadisin ya mürsel hâlini ya da mevsûlü seçmiştir. Beyhakî, *es-Sünenü’l-kebîr*’deki 151 durumdan 131’inde hadisin mürsel tarikini mevsûl olana tercih etmektedir. 131 durumun 73 tanesinde ise açık bir şekilde doğrudan mürseli sahih/doğru olarak kabul etmektedir. Kalan 58 yerde ise hadisi çoğunluğun mürsel olarak nakletmesi, râvîsi sika veya senedi sağlam olması, hadisin mevsûl tarihinin zayıf olması, sahih veya mahfûz olmaması vb. sebepler ile hadisin mevsûl tarihinin râvîsi ya da senedi zayıf olduğu için mürsel hâlini dolaylı olarak tercih etmektedir. Geriye kalan 20 yerde ise yine mürselde olduğu gibi 10 tanesinde net bir şekilde hadisin mevsûl tarikini sahih kabul etmekte ve kalan 10’unda ise bazı karinelere dayanarak mevsulü tercih ettiği görülmektedir. Sonuç olarak Beyhakî, mürsel hadisi belli şartlar içerisinde kabul etmekte ve *es-Sünenü’l-kebîr*’de mürsel kavramını farklı manalarda kullanmaktadır. Ayrıca bir hadisin mevsûl ya da mürsel olarak nakledilmesi hâlinde bir kısmında tevakkuf ya da çok azında mevsûl hâlini kabul etse de çoğunlukla mürsel hâlini tercih ettiği tespit edilmiştir.

Hadis tarihinde isnâdının hicrî ilk asrın ikinci yarısından itibaren sorulmaya başlandığı ve ikinci asırda ise isnâd sistemi yaygın olarak kullanılsa da tam olarak oturmadığı, ancak hicrî üçüncü asırda hadislerin mümkün merteye muttasıl bir senede sahip olmasına dikkat edildiği malumdur. Ancak beşinci asırda telif edilen *es-Sünenü’l-kebîr*’de birçok yerde hadisin hem mevsûl hem de mürsel olarak nakledilmekte ya da işaret edilmekte ve Beyhakî de hadisin genellikle mevsûl/muttasıl olana karşılık mürsel tarikini seçmektedir. Bu durum, bazı oryantalistlerin isnâdla ilgili bir hadisin zaman geçtikçe muttasıl hâle geldiğine dair görüşlerini geçersiz kılması açısından önemli bir sonuçtur.

Beyhakî’den önceki hadis kitaplarında bir hadisin ya mevsûl ya da mürsel tarihinin yer almasına karşılık onun eserinde her iki hâlinin de bulunması, mevsûl ile mürsel konusu açısından *es-Sünenü’l-kebîr*’in önemini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmadaki verilerden ve tespitlerden hareketle mevsûl-mürsel ilişkisi bağlamında *es-Sünenü’l-kebîr* ile diğer hadis kitapları arasında birkaç örnek üzerinden karşılaştırmalı bir inceleme yapmak da mümkündür.

KAYNAKÇA

- ‘Abdurrezzâk b. Hemmâm, Ebû Bekir es-San’ânî. *el-Musannef -Ma’mer b. Râşid’in el-Câmi’* ile birlikte-. thk. Habîburrahman el-A’zamî. 12 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü’l-İslâmiyye, 1983.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû ‘Abdullah Muhammed b. eş-Şeybânî. *Müsnedü’l-imâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şu’ayb el-Arna’ût vd. 52 Cilt. Beyrut: Mü’essesetü’r-Risâle, 1996-2001.
- ‘Âlâî, Ebû Sa’îd Salâheddîn Halîl b. Keykeldî. *Câmi’u’t-tahsîl fî ahkâmi’l-merâsîl*. thk. Hamdî ‘Abdülmeccid es-Selefi. Beyrut: ‘Âlemü’l-Kütüb, 1987.

- Aydınlı, Abdullah. "Muttasıl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/405. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis İstilahları Sözlüğü*. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2015.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî. *Delâ'ilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibi's-şerî'a*. thk. 'Abdulmu'tî Emîn Kal'acî. 7 Cilt. Beyrut-Kahire: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye-Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, 1988.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî. *el-Medhal ilâ 'ilmi's-sünen*. thk. Muhammed 'Avvâme. 2 Cilt. Cidde-Medine: Dâru'l-Minhâc-Dâru'l-Yüsr, 2016.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî. *el-Medhal ile's-Süneni'l-kübrâ*. thk. Muhammed Ziyâ'urrahman el-A'zamî. 2 Cilt. Riyad: Advâ'u's-Selef, 1420/1999.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî. *es-Sünenü'l-kebîr*. thk. 'Abdullah b. 'Abdülmuhsin et-Türkî vd. 25 Cilt. Riyad: Dâru 'Âlemi'l-Kütüb, 2013.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî. *Ma'rifetü's-sünen ve'l-âsâr*. thk. 'Abdulmu'tî Emîn Kal'acî. 15 Cilt. Karaçi vd.: Câmi'atu'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye vd., 1991.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî. *Menâkıbu's-Şâfi'i*. thk. es-Seyyid Ahmed Sakr. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü Dâru't-Türâs, 1970.
- Bezzâr, Ebû Bekir Ahmed b. 'Amr b. 'Abdulhâlik el-Basrî. *el-Bahru'z-zehhâr el-ma'rûf bi-Müsnedi'l-Bezzâr*. thk. Mahfûzurrahmân Zeynullah vd. 18 Cilt. Beyrut-Medine: Mü'essesetü'l-'Ulûmi'l-Kur'ân-Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1988-2009.
- Buhârî, Ebû 'Abdullah Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût vd. 5 Cilt. Beyrut: er-Risâletü'l-İlmiyye, 2011.
- Cüveynî, İmâmu'l-Harameyn Ebû'l-Me'âlî Rüknuddîn 'Abdümelik b. 'Abdullah b. Yûsuf en-Neysâbûrî. *el-Burhân fî usûli'l-fıkıh*. thk. 'Abdül'azîm ed-Dîb. 2 Cilt. Katar: y.y., 1399.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen 'Alî b. 'Ömer b. Ahmed. *Sünenü'd-Dârekutnî*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût vd. 6 Cilt. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2004.
- Doğan, Halil İbrahim. "Beyhakî'nin Hayatı, Eserleri ve es-Sünenü'l-kebîr'in Mukaddimesi el-Medhal ilâ 'ilmi's-sünen'i". *ULUM* 4/2 (2021), 285-317.
- Doğan, Halil İbrahim. *Hadis İlmi Açısından Beyhakî'nin (öl. 458/1066) es-Sünenü'l-Kebîr'i*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Doğanay, Ramazan. "Teori ile Pratik Arasında Mürsel Hadisle Amel: Şeybânî ile Şâfiî Özelinde". *Hicri İkinci Asırda İslami İlimler-4*. ed. Hidayet Aydar vd. 1-22. Ankara: İksad Yayınevi, 2022.
- Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *el-Merâsil*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1988.
- Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Risâletü Ebû Dâvud ilâ ehli Mekke fî vasfî Sünenih (Selâsu Resâ'il fî 'ilmi mustalahi'l-hadis içinde)*. thk. 'Abdulfettâh Ebû Gudde. 7-54. Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 2005.

- Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünenü Ebû Dâvud*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût-Muhammed Kâmil Karâbellî. 7 Cilt. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2009.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. 'Alî b. el-Müsennâ et-Temîmî el-Mevsilî. *Müsnedü Ebû Ya'lâ el-Mevsilî*. thk. Hüseyin Selîm Esed. 16 Cilt. Dımaşk: Dâru's-Sekâfeti'l-'Arabiyye, 1992.
- Erul, Bünyamin. "Hicrî II. Asırda Rivayet Üslubu (I): I. Rivayet Açısından Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153) el-Câmi'i". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43/1 (2002), 27-61.
- Erul, Bünyamin. "Hicrî II. Asırda Rivayet Üslûbu (III): er-Rabî' b. Habîb (ö. 175-180) ve Rivayet-Dirayet Açısından el-Câmi'i". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/2 (2003), 27-68.
- Hâkim Neysâbü'rî, Ebû 'Abdullah Muhammed b. 'Abdullah b. Muhammed. *el-Müstedrek 'ala's-Sahîhayn*. thk. Mustafa 'Abdülkâdir 'Atâ'. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2002.
- Halef, Necm 'Abdurrahman. *es-Sinâ'atu'l-hadîsiyye fî's-Süneni'l-kübrâ li'l-imâm el-Beyhakî*. Mansura: Dâru'l-Vefâ', 1992.
- Hassa es-Sagîr, Binti 'Abdül'azîz. *el-Hadîsu'l-mürsel beyne'l-kabûl ve'r-red*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2000.
- 'Itr, Nüreddîn. *Menhecü'n-nakd fî 'ulûmi'l-hadîs*. Dımaşk-Beyrut: Dâru'l-Fikr-Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsir, 2009.
- İbn 'Adiyy, Ebû Ahmed 'Abdullah b. 'Abdullah el-Cürcânî. *el-Kâmil fî du'afâ'i'r-ricâl*. thk. Mâzin es-Sersâvî. 10 Cilt. Beyrut: Mektebetü'r-Rüşd, 2012.
- İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed 'Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs b. el-Münzir er-Râzî. *Kitâbu'l-Cerh ve't-ta'dîl*. thk. 'Abdurrahman b. Yahyâ el-Mu'allimî el-Yemânî. 9 Cilt. Haydarâbâd: Matba'atu Meclisi Dâ'ireti'l-Ma'ârifî'l-'Osmâniyye, 1941-1953.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî. *Şerhu'n-nühbe Nüzhetü'n-nazar fî tavzihi Nuhbeti'l-fiker fî mustalahi ehli'l-eser*. thk. Nüreddîn 'Itr. Karaçi: Mektebetü'l-Büşrâ, 2011.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. 'Alî b. Muhammed el-'Askalânî. *Lisânu'l-mîzân*. thk. 'Abdülfettâh Ebû Gudde. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 2002.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Ahmed el-Büstî et-Temîmî. *Kitâbu's-Sikât*. thk. Muhammed 'Abdürreşîd. 10 Cilt. Haydarâbâd: Matba'atu Meclisi Dâ'ireti'l-Ma'ârifî'l-'Osmâniyye, 1973-1983.
- İbn Huzeyme, Ebû Bekir Muhammed b. İshâk es-Sülemî en-Neysâbü'rî. *Sahîhu İbn Huzeyme*. thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 2003.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût vd. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 2009.

- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn 'Abdurrahman b. 'Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *Kitâbu'd-Du'afâ' ve'l-metrûkîn*. thk. Ebü'l-Fidâ' 'Abdullah el-Kâdî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- İbnü't-Türkmânî, Ebü'l-Hasen 'Alâ'üddîn 'Alî b. 'Osmân b. İbrâhîm el-Mardînî. *el-Cevherü'n-nakî 'alâ Süneni'l-Beyhakî* -Beyhakî'nin es-Sünenü'l-kebîr'i ile birlikte-. thk. Ebü'l-Hasen el-Emrûhî vd.10 Cilt. Suriye: Dâru'n-Nevâdir, 2013.
- Koçinkağ, Mansur. "İmâm Şâfiî'nin Mürsel Hadis Anlayışı". *Journal of Intercultural and Religious Studies* 7 (2014), 61-80.
- Koçyiğit, Talat. *Hadis İstihlaları*. Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1980.
- Ma'mer b. Râşid, Ebü 'Urve el-Basrî es-San'ânî. *el-Câmi'* -'Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın *el-Musannef*'inin 10. ve 11. cildi-. thk. Habîburrahman el-A'zamî. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1983.
- Mâlik b. Enes, Ebü 'Abdullah b. Mâlik b. Ebü 'Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvatta'*. thk. Muhammed Fu'âd 'Abdülbâkî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Türâsî'l-'Arabiyye, 1995.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. 'Abdurrahman b. Yûsuf. *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâ'ir-ricâl*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1988.
- Muhammed b. 'Abdullah el-Ensârî, Ebü 'Abdullah b. Müsennâ el-Basrî. *Hadîsu Muhammed b. 'Abdullah el-Ensârî*. thk. Mes'ad b. 'Abdulhamîd es-Sa'denî. Riyad: Advâ'u's-Selef, 1998.
- Müslim b. el-Haccâc, Ebü'l-Hüseyn b. Müslim en-Neysâbûrî el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fu'âd 'Abdülbâkî. 5 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1991.
- Nesâî, Ebü 'Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb b. 'Alî. *Kitâbu's-Süneni'l-kübrâ*. thk. Hasen 'Abdülmun'im Şilbî. 12 Cilt. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2001.
- Polat, Salahattin. "Mürsel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/52-54. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Polat, Salahattin. *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. 'Abdurrahman b. Muhammed eş-Şâfiî. *Fethu'l-mugîs bi-şerhi Elfiyyeti'l-hadîs*. thk. 'Abdükerîm b. 'Abdullah b. 'Abdurrahman el-Hudayr-Muhammed b. 'Abdullah b. Fühayd Âl-i Fühayd. 5 Cilt. Riyad: Mektebetü Dâri'l-Minhâc, 1426.
- Şâfiî, Ebü 'Abdullah Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs. *el-Ümm*. thk. Rıf'at Fevzî 'Abdülmuttalib. 11 Cilt. Mansura-Beyrut: Dâru'l-Vefâ'-Dâru İbn Hazm, 2019.
- Şâfiî, Ebü 'Abdullah Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs. *er-Risâle*. thk. 'Alî b. Muhammed b. Venîs. 3 Cilt. Dammam: Dâru İbni'l-Cevzî, 1439/2019.
- Şâfiî, Ebü 'Abdullah Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs. *Müsnedü'l-imâm Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî* (Sencer b. 'Abdullah en-Nâsirî Tertibi). thk. Rıf'at Fevzî 'Abdülmuttalib. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 2005.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-evsat*. thk. Târik b. 'Avdullah b. Muhammed-'Abdülmuhsin b. İbrâhîm el-Hüseynî. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Harameyn, 1995.

- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. thk. Hamdî 'Abdülmeçîd es-Selefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1983.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd. *Müsnedü Ebû Dâvud et-Tayâlisî*. thk. Muhammed b. 'Abdülmuhsin et-Türkî. 4 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 1999.
- Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ b. Sevre. *el-Câmi'u's-sahîh (Sünenü't-Tirmizî)*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 5 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2010.
- Türkî, Abdullah b. 'Abdülmuhsin. "Mukaddime". *es-Sünenü'l-kebîr*. mlf. Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî el-Beyhakî. 1/11-183. Riyad: Dâru 'Âlemi'l-Kütüb, 2013.
- Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Ulu, Arif. "Hadis Rivâyetinde İsnadın Başlaması Ya Da Fitnenin Tarihi (İbn Sîrîn'in İsnadla İlgili İfadelerinin Muhtevâsı Üzerine Bir İnceleme)". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/1 (2012), 119-166.
- Yılmaz, Rahile Kızılkaya. "Muvatta' ve Sahîh-i Buhârî Çerçevesinde İrsâl-İttisâl Meselesi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2 (2021), 614-629.
- Yılmaz, Rahile Kızılkaya. *Çağdaş Hadis Tartışmaları ve Muvatta'*. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020.
- Yücel, Ahmet. *Hadis İstilahlarının Doğuşu ve Gelişimi -Hicrî İlk Üç Asır-*. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2014.
- Zehebî, Ebû 'Abdullah Muhammed b. Ahmed b. 'Osmân. *el-Mühezzeb fî ihtisârî's-Süneni'l-kebîr li'l-Beyhakî*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm vd. 10 Cilt. Riyâd: Dâru'l-Vatan, 2001.
- Zehebî, Ebû 'Abdullah Muhammed b. Ahmed b. 'Osmân. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût vd. 25 Cilt. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1984.